

Tal der Vielfalt.

Botschafterin der Wildnis

Velvyslankyně divočiny

Botschafterin der Wildnis

Velvyslankyně divočiny

Still und heimlich ist die Wildkatze wieder nach Österreich zurückgekehrt. Vielleicht aus Deutschland, vielleicht von anderswo. Vielleicht war sie aber auch nie ganz verschwunden. Wir wissen es nicht. Jedenfalls ist sie wieder da! Und erfreulicherweise ist auch das Wissen um dieses faszinierende Wildtier in den vergangenen Jahren stetig angewachsen. Das verdanken wir unermüdlichem Forschergeist und der Förderung grenzüberschreitender Projekte einerseits – und andererseits dem Engagement von Einrichtungen wie Nationalparks, Zoos, Naturschutzorganisationen und nicht zuletzt: begeisterter Bürgerinnen und Bürger, die sich der Verbesserung des Lebensraums für *Felis silvestris* angenommen haben. Ihnen allen ist vorliegende Publikation gewidmet.

Thomas Weber,
Herausgeber von BIORAMA
(Magazin für nachhaltigen Lebensstil)

Tiše a skrytě se do Rakouska vrátila kočka divoká. Možná z Německa, možná odjinud. Anebo odsud možná nikdy úplně nevytizela. Nevíme. Každopádně je zpět! A naštěstí během uplynulých let neustále narůstaly znalosti o tomto fascinujícím divokém tvorovi. Vděčíme za to jednak neúnavnosti badatelů a podpoře přeshraničních projektů, jednak úsilí institucí, jako jsou národní parky, zoologické zahrady a Ochránářské organizace, a v neposlední řadě nadšeným občanům a občankám, kteří se ujali zlepšování životního prostoru pro *Felis silvestris*. Jim všem je věnovaná tato publikace.

Thomas Weber,
redaktor magazínu pro udržitelný životní styl BIORAMA

EDITORIAL

INHALT

Wie unterscheidet sich die Wild- von einer getigerten Hauskatze? Čím se kočka divoká liší od mourovaté kočky domácí? 4

Wo in Europa die Wildkatze überlebt hat. Kde v Evropě kočka divoká přežila. 6

Zwei Nationalpark-Direktoren im Gespräch über das gemeinsame Überwinden von Grenzen. Ředitelé dvou národních parků v rozhovoru o společném překonávání hranic. 8

Was ist eine Mausburg? Mit welchen Tricks das Leben des scheuen Wildtiers erforscht wird. Co je to myší hrad? Triky ke zkoumání života plachého živočicha. 12

Der Duft der Wildnis. Über Citizen Science und einen Schnüffler auf vier Pfoten. Vůně divočiny. O občanské vědě a čtvernohém čmuchalovi. 15

10 Fakten zur Wildkatze: Wissenswertes und unlängst ans Licht Gebrachtes. 10 faktů o kočce divoké: zajímavosti a nová zjištění. 17

Vernetzte Lebensräume: Warum braucht die Wildkatze Korridore? Propojená stanoviště: na co kočka divoká potřebuje koridory? 22

Die Wildkatze als Tourismus-Magnet. Kočka divoká jako magnet pro turisty. 26

Bestand schützen und stützen: Wo und warum Wildkatzen ausgewildert werden sollten. Ochrana a podpora populace: kde a proč by se měly kočky divoké vysazovat do přírody. 30

Service: In welchen Zoos und Wildparks Wildkatzen aus der Nähe beobachtet werden können. Servis: ve kterých zoologických zahradách a parcích lze kočky divoké pozorovat zblízka. 34

Gefährliche Verwandte: Wie streunende Hauskatzen ihr wilden Verwandten gefährden. Nebezpeční tuláci: jak toulavé domácí kočky ohrožují své divoké příbuzné. 36

Was Besitzer von Hauskatzen zum Wohl der Wildkatze tun können. Co mohou majitelé domácích koček udělat pro blaho kočky divoké. 39

Wo und warum viele Wildkatzen keines natürlichen Todes sterben. Kde a proč mnoho koček divokých umírá nepřírozenou smrtí. 40

Zahlenspielerlei. Ein Wildtier in Relation gesetzt. Hra s čísly: divoké zvíře v relacích. 44

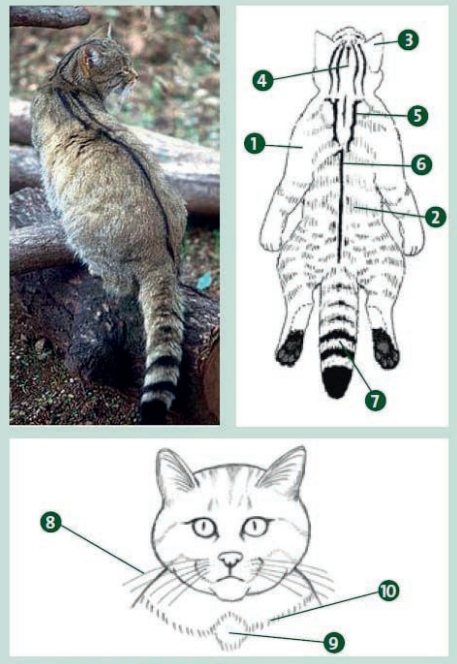
Sie ist wieder da – und nicht mehr ausgestorben. Und was heißt das jetzt? Je zpátky – už není vyhynulá. A co teď? 46

Was wir noch nicht wissen: Forschungsfragen, die nun gestellt gehören. Co ještě nevíme: výzkumné otázky, které je nutné položit. 48

Steckbrief Wildkatze.

Oft gewährt nur eine DNA-Analyse völlige Sicherheit, ob es sich um eine Wildkatze handelt. Aber folgende Merkmale sprechen für das Wildtier.

1. Ihre Grundfarbe ist ockergelb („wie vertrocknetes Gras“).
2. Die Tigerstreifen sind verwaschen und eher kontrastarm.
3. Die Ohrenspitzen sind ebenso grau wie der Rest der Ohren.
4. Am Nacken gibt es vier große und in der Mitte einen etwas kürzeren dunklen Streifen.
5. Auf der Schulterpartie sind deutlich zwei parallel verlaufende, dunkle Streifen zu sehen.
6. Am hinteren Rücken verläuft ein dunkler, schmaler „Aalstrich“.
7. Das Schwanzende verläuft eher stumpf. Insgesamt ist der Schwanz eher kurz und sehr buschig, er hat zwei bis drei getrennt verlaufende dunkle Ringe.
8. Die Schnurrhaare sind durchgehend weiß.
9. Auf der Kehle zeichnet sich häufig ein kleiner, weißer Kehlfleck ab.
10. Ein Halsring ist auch von vorne nur undeutlich sichtbar.

Hledá se: kočka divoká.

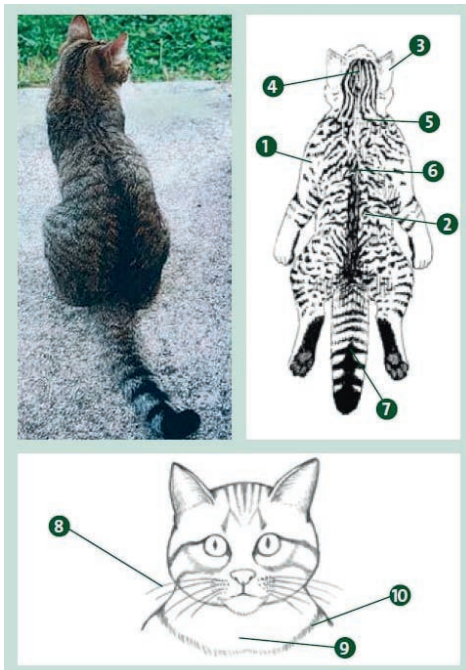
Často jenom analýza DNA dává úplnou jistotu, zda jde o kočku divokou. Následující znaky však hovoří pro divoké zvíře:

1. Základní barva srsti je okrově žlutá („jako uschlá tráva“).
2. „Mourování“ je rozmazané a málo kontrastní.
3. Špičky uší jsou stejně šedé jako zbytek uší.
4. Na krku jsou čtyři velké tmavé pruhy a uprostřed jeden o něco kratší.
5. V partii ramen jsou zřetelně vidět dva souběžné tmavé pruhy.
6. Po zadní části hřbetu se táhne úzký tmavý „úhoří pruh“.
7. Konec ocasu je spíše tupý a hodně huňatý. Celkově je ocas poměrně krátký, jsou na něm dva až tři oddělené tmavé prstence.
8. Vousy jsou celé bílé.
9. Na hrdle je často malá bílá skvrna.
10. Kroužek kolem krku je i zepředu viditelný jen neřetelně.

Steckbrief Hauskatze.

Auch unter den Hauskatzen gibt es getigerte Tiere, die der Wildkatze auf den ersten Blick gleichen.

1. Ihre Grundfarbe ist silbergrau.
2. Die Tigerstreifen sind kontrastreich und eher gut erkennbar.
3. Die Ohrenspitzen sind dunkel.
4. Am Kopf gibt es meist mehrere Streifen, die nicht klar getrennt sind und oft ineinander übergehen.
5. Die getigerte Hauskatze weist keine deutlich sichtbaren Schulterstreifen auf.
6. Am hinteren Rücken sind mehrere kurze, verästelte dunkle Streifen zu erkennen.
7. Das Schwanzende verläuft eher spitz. Die Ringe am Schwanz sind meist verbunden bzw. laufen ineinander über.
8. Die Farbe der Schnurrhaare variiert von Tier zu Tier.
9. Auch bei Hauskatzen kommen kleine, weiße Kehlflecken vor – allerdings sehr selten.
10. Von vorne ist deutlich ein Halsring sichtbar.

A tohle je kočka domácí.

I mezi domácími kočkami jsou mourovatá zvířata, která na první pohled připomínají kočku divokou.

1. Jejich základní barva je stříbrošedá.
2. „Mourování“ je kontrastní a dobře rozeznatelné.
3. Špičky uší jsou tmavé.
4. Na hlavě je většinou několik pruhů, které nejsou jasně oddělené a často přecházejí jeden do druhého.
5. Mourovatá domácí kočka nemá jasně viditelné pruhy na ramenou.
6. V zadní části hřbetu je několik krátkých, rozvětvených tmavých pruhů.
7. Konec ocasu je spíše špičatý. Kroužky na ocase jsou obvykle spojené nebo přecházejí jeden do druhého.
8. Barva vousů se u jednotlivých zvířat liší.
9. Malé bílé skvrny na hrdle se vyskytují i u domácích koček, ale velmi zřídka.
10. Zepředu je dobře vidět kroužek kolem krku.

Die Wildkatze – eine alte Europäerin.

Kočka divoká - Stará Evropanka.

Wo die Wildkatze anzutreffen ist – und warum sie vielerorts verschwunden ist

Richtig gut ist es um die Wildkatze nur in Rumänien bestellt. Dort ist sie noch fast flächendeckend in den Wäldern anzutreffen. Günstig ist der Erhaltungszustand der Population auch in Teilen Spaniens und punktuell in Italien. Eine große geschlossene Population gibt es in Mitteleuropa nur mehr in Frankreich. Sie reicht allerdings bis nach Luxemburg, Belgien, Deutschland und in die Schweiz hinein. Als „ungünstig“ eingeschätzt wird die Lage (laut FFH-Bericht der Europäischen Kommission für den Zeitraum von 2007 bis 2012) in Portugal, der Slowakei, Slowenien und Kroatien. Schlecht geht es ihr auch in Großbritannien, wo sie – genetisch abgeschottet und von Hauskatzen „unterwandert“ – nur in Schottland überlebt hat.

Warum sie vielerorts verschwunden ist, lässt sich nur vermuten. Neben Wilderei dürfte ihr vielfach auch ein Verlust des Lebensraums den Garaus gemacht haben. Denn die Wildkatze braucht lichte, artenreiche Wälder mit vielfältigen Strukturen (Hecken, Wiesen). In forstwirtschaftlichen Monokulturen, intensiv landwirtschaftlich genutzten oder stark zersiedelten Gegenden sucht man sie vergebens.

Kde lze kočku divokou najít a proč na mnoha místech vymizela

Opravdu dobře se kočce divoké daří jenom v Rumunsku. Tam ji lze dosud najít v lesích téměř na celém území. Stav populací je příznivý také v některých částech Španělska a místně i v Itálii. Velká uzavřená středoevropská populace existuje už jen ve Francii. Zasahuje ovšem až do Lucemburska, Belgie, Německa a Švýcarska. Jako „nepříznivý“ (podle zprávy Evropské komise o stanovištích za období 2007–2012) je hodnocen stav v Portugalsku, na Slovensku, ve Slovinsku a Chorvatsku. Špatně si vede také Velká Británie, kde kočka divoká přežívá jen ve Skotsku, navíc geneticky izolovaná a „infiltrovaná“ domácími kočkami.

Můžeme jen hádat, proč na mnoha místech vymizela. Kromě pytláctví to pravděpodobně v mnoha případech způsobila i ztráta stanovišť. Kočka divoká totiž potřebuje světlé, druhově bohaté lesy s rozmanitými strukturami (křoviska, louky). V lesních monokulturách a v oblastech s intenzivním zemědělstvím nebo silnou suburbanizací ji budeme hledat marně.

Wie wichtig ist es für die Population der Europäischen Wildkatze, dass die Schutzmaßnahmen der einzelnen Länder aufeinander abgestimmt werden?

”

Da die Wildkatzenpopulationen in Europa in vielen Fällen grenzüberschreitend sind, ist es besonders wichtig, die Naturschutzaktivitäten auf transnationaler Ebene zu koordinieren, so wie es auch bei anderen Beutegreifern der Fall ist. Für die Tschechische Republik ist es wichtig, dass die Wildkatzenpopulation in der Slowakei und in Deutschland in einer günstigen Position ist und wächst, denn nur in diesem Fall können Individuen aus diesen beiden Populationen in der Tschechischen Republik neue geeignete Lebensräume besetzen. Der Schutz von Wildkatzen in der Slowakei und in Deutschland, wo die Population unter anderem auch durch Bestandsstützungen aufgebaut wurde, beeinflusst bereits das Vorkommen von Wildkatzen in der Tschechischen Republik, wo die Anzahl der Nachweise schrittweise zunimmt. Der Anstieg ist jedoch nur allmählich und es ist sehr wahrscheinlich, dass es andere Faktoren – wie Straßensterblichkeit und Wilderei – gibt, die sich negativ auf unsere Quellpopulationen auswirken.

“

– Jarmila Krojerová, Wissenschaftlerin & Projektleiterin, Institut für Biologie der Tschechischen Wissenschaftsakademie

Jak důležitá je pro evropskou populaci koček divokých koordinace ochranných opatření v jednotlivých zemích?

”

Vzhledem k tomu, že populace koček divokých v Evropě jsou v mnoha případech přeshraniční, je stejně jako u jiných predátorů velice důležité koordinovat činnosti v oblasti ochrany přírody na nadnárodní úrovni. Pro Českou republiku je důležité, aby byla v příznivém stavu populace koček divokých na Slovensku a v Německu a aby se rozrůstala, protože jedině tak mohou jedinci z těchto dvou populací obsazovat nová vhodná stanoviště v ČR. Ochrana koček divokých na Slovensku a v Německu, kde byla populace rozšířena mimo jiné i podporou stavů, již ovlivňuje jejich výskyt v ČR, kde postupně roste počet pozorování. Tento nárůst je však jen pozvolný a je velmi pravděpodobné, že naše zdrojové populace negativně ovlivňují faktory jako úhyn na silnicích a pytláctví.

“

– Jarmila Krojerová, vědecká pracovnice a projektová manažerka, Ústav biologie obratlovců AV ČR

Die Nationalparks arbeiten grenzüberschreitend.

Národní parky fungují přes hranice.

Christian Übl, Direktor des Nationalparks Thayatal, und Lenka Reiterova, die stellvertretende Leiterin des Nationalpark Podyjí über Grenzen, Korridore und gemeinsame Möglichkeiten.

Sowohl der Nationalpark Thayatal als auch Podyjí sind stark vom Wald geprägt. Mehr als 80 Prozent der Fläche sind bewaldet. Die Wildkatze liebt naturnahe, ungestörte Wälder. Wie hat sich ihr Lebensraum in den Nationalparks in den vergangenen Jahren verändert?

Christian Übl: Seit der Gründung des Nationalparks haben wir die vorhandenen Forste in naturnahe Wälder umgewandelt. Diese Aufforstungen bestehen zumeist aus Fichte, Rotföhre und Douglasie und waren vor allem auf den Plateaulagen weit verbreitet. Von den ursprünglich 30 % Flächenanteil naturferne Aufforstungen sind heute nur noch 3 % erhalten. Natürliche Ereignisse haben den Wald im Thayatal weiter geprägt. Eisbruch, Hochwasser, Trockenperioden haben die natürliche Entwicklung weiter begünstigt.

Christian Übl, ředitel Národního parku Thayatal, a Lenka Reiterová, zástupkyně ředitele Národního parku Podyjí, hovoří o hranicích, koridorech a společných možnostech.

Národní parky Thayatal i Podyjí mají výrazně lesní charakter. Více než 80 procent jejich plochy je zalesněno. Kočka divoká miluje přírodě blízké, nenarušené lesní prostředí. Jak se v posledních letech změnil její biotop v národních parcích?

Christian Übl: Od založení našeho národního parku jsme zdejší lesy přeměňovali na přírodě blízké plochy. Tyto porosty tvořil převážně smrk, borovice lesní a douglaska a zvláště rozšířené byly na náhorních plošinách. Z původně 30% podílu ploch s nepřirodním zalesněním se dodnes zachovala již jenom 3 %. Lesy v Thayatalu formovaly i přírodní procesy. Námrazové polomy, povodně

Lenka Reiterova: Der Verlust von Nichtwaldflächen und insbesondere der Flächen offener Wälder stellt lichtliebende Arten, die auf eine dauerhafte Habitatpflege angewiesen sind, vor Probleme. Die Wildkatze und manche andere Waldarten brauchen zur Abwechslung ebenso lichte Habitate weshalb sie von den Pflegemaßnahmen profitieren. In den letzten Jahrzehnten hat sich der Zustand der Wälder deutlich in Richtung naturnaher Wälder verschoben. Der gesamte Lebensraum hat aus ökologischer Sicht von der Ausweisung als Nationalpark profitiert.

Die Wildkatze ist scheu und meidet Menschen. In freier Wildbahn bekommt sie kaum jemand zu Gesicht. Wieso taugt das heimliche Tier dennoch als „sexy species“ und Botschafterin der Wildnis?

Christian Übl: Die Katze steht als Lieblingstier des Menschen an erster Stelle. Die Wildkatze ähnelt der Hauskatze, ist aber bedeutend seltener und aufgrund ihrer verborgenen Lebensweise auch geheimnisvoller und interessanter. Im Gegensatz zur Hauskatze hat sie sich der Zähmung durch den Menschen widersetzt und somit ihren wilden Charakter bewahrt

Lenka Reiterova: Die Öffentlichkeit versteht auch die Anwesenheit von solchen scheuen und

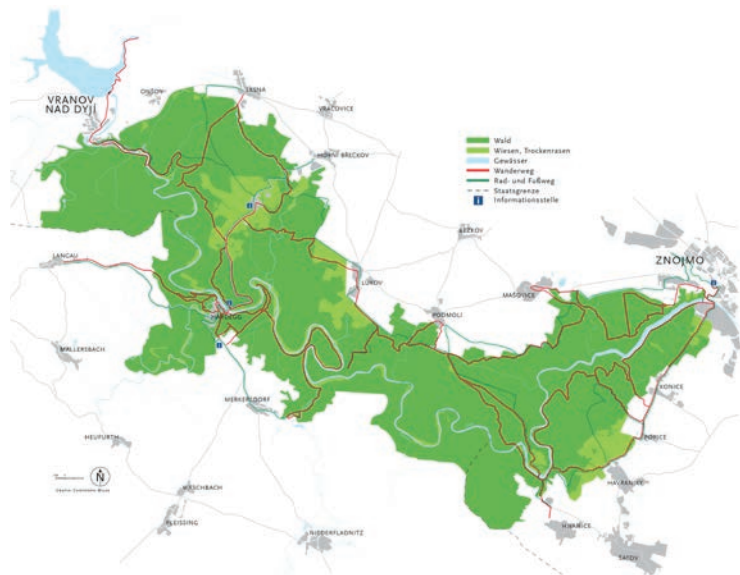
a období sucha dále podporovaly přirozený vývoj. Lenka Reiterová: Úbytek bezlesí a zejména ploch nezapojených světlých lesů způsobuje problémy světlomilným druhům, které jsou závislé na trvalé údržbě habitatů, ale je vítanou změnou pro kočky divoké a jiné, méně postižené lesní druhy. Za několik posledních desetiletí se stav lesů výrazně posunul směrem k lesům přírodě blízkým. Z ekologického hlediska celý prostor z vyhlášení národního parku profituje.

Kočka divoká je plachá a vyhýbá se lidem. Málčko do ji zahlédne ve volné přírodě. Jak to, že se takové tajemné zvíře přesto uplatňuje jako „sexy“ druh a „vyslanec divočiny“?

Christian Übl: Kočky jsou u člověka na prvním místě mezi oblíbenými zvířaty. Kočka divoká se podobá kočce domácí, je však podstatně vzácnější a kvůli svému skrytému způsobu života také záhadnější a zajímavější. Na rozdíl od kočky domácí odolávala ochočení a zachovala si tak svůj divoký charakter.

Lenka Reiterová: Veřejnost také chápe přítomnost tak plachých a skrytých druhů jako kritérium divočiny, a tomu odpovídají i kočky divoké.

Christian Übl: Když tyhle kočky pozorujete, např.

verborgenen Arten als ein Kriterium für Wildnis, dem auch die Wildkatze entspricht.

Christian Übl: Betrachtet man Wildkatzen z. B. in der Wildkatzenanlage beim Nationalparkhaus, so merkt man auch als unbedarfter Besucher, dass es sich hier um ein Wildtier und nicht um eine zahme Hauskatze handelt. Wildkatzen sind auch ausgesprochen schöne Tiere, deren natürliches Verhalten den Menschen fasziniert.

Die Wildkatze ist eine alte Europäerin und hat in den letzten 100.000en Jahren auch mehrere Eiszeiten in Europa überstanden. Welchen Beitrag leisten denn die beiden Nationalparks durch ihre grenzüberschreitende Zusammenarbeit zu einer gemeinsamen europäischen Zukunft?

Lenka Reiterova: Die Nationalparkverwaltungen versuchen wie die Natur selbst, die politische Grenze zu ignorieren und das Gebiet auf beiden Seiten des Flusses gleichermaßen zu schützen und zu pflegen. Sie koordinieren die Pflege des europäischen Naturerbes, um alle seltenen Phänomene zu erhalten, wobei der Schwerpunkt auf dem Schutz spontaner Naturprozesse liegt. Gleichzeitig sind sie Vermittler, die die Begegnung von Menschen von beiden Seiten der Staatsgrenze ermöglichen, seien es die eigenen Mitarbeiter, Besucher oder die lokale Bevölkerung.

Christian Übl: Besucher beider Länder treffen sich entlang der Wanderwege, auf Aussichtspunkten oder bei der Einkehr im Wirtshaus. Die beiden Verwaltungen sind bestrebt, sich bei der Umsetzung der Naturschutzaufgaben abzustimmen. Für Besucher gibt es viele gemeinsame Exkursionen, Besucherinformation im Gelände und auch Festveranstaltungen. Im Rahmen gemeinsamer Projekte werden auch die umliegenden Gemeinden und auch Kulturinitiativen einbezogen. So weitet sich die Zusammenarbeit aus. Der Inter-Nationalpark wird zum Impulsgeber für eine grenzüberschreitende Region.

Nationalparks ThayaTal – Podolí

ve výběhu u infocentra národního parku, i nezkušený návštěvník si všimne, že se jedná o divoké zvíře, a ne o krotkou domácí kočičku. Kočky divoké jsou také mimořádně krásná zvířata, jejich přirozené chování lidi fascinuje.

Kočka divoká je dávná Evropanka a za posledních 100 000 let přežila v Evropě několik ledových dob. Jak oba národní parky svou přeshraniční spoluprací přispívají ke společné evropské budoucnosti?

Lenka Reiterová: Správy národních parků se stejně jako sama příroda snaží ignorovat politické hranice a chránit a udržovat území na obou stranách řeky. Koordinují péči o evropské přírodní dědictví s cílem zachování všech vzácných jevů a s důrazem na ochranu spontánních přírodních procesů. Zároveň jsou prostředníky, kteří umožňují setkávání lidí z obou stran státní hranice, ať už jde o vlastní zaměstnance, návštěvníky nebo místní obyvatelstvo.

Christian Übl: Návštěvníci z obou zemí se potkávají na turistických stezkách, na vyhlídkách nebo při zastávce v hostinci. Obě správy NP se snaží vzájemně koordinovat realizaci ochranných úkolů. Pro návštěvníky připravují řadu společných exkurzí, informace v terénu i slavnostní akce. Do společných projektů se zapojují i okolní obce a kulturní iniciativy. Spolupráce se tak rozšiřuje. Mezinárodní park se stává hybnou silou celého přeshraničního regionu.

Gibt es auch Arten, die es - zumindest mehrheitlich - nur dies- oder jenseits der Thaya gibt?

Lenka Reiterova: Trotz der räumlichen Nähe der natürlichen Gegebenheiten des Gebietes gibt es erhebliche Unterschiede. Auf österreichischer Seite ist auch ein Zentrum für die Verbreitung der Europäischen Eibe - nur ein paar Dutzend Individuen drangen bisher in das tschechische Territorium ein. Die lichten Wälder rund um Hardegg sind ein Refugium für den auf tschechischer Seite seltenen Schwarzer Germer. Nur im österreichischen Grünland kommt das Hohe Perlgras und die Wegerich-Grasnelke vor, deren Vorkommen nicht bis nach Tschechien reicht. Auf der tschechischen Seite gibt es dagegen deutlich häufiger Arten die von moderater menschlicher Nutzung profitieren, wie Wacholder oder Zwerg-Schwertlilie auf Heiden und das Hartgras oder der Kleine Mäuseschwanz auf Feldern.

Christian Übl: Die Wildkatze wurde bisher nur im österreichischen Teil des Nationalparks nachgewiesen, auf tschechischer Seite wird aber auch weniger intensiv nach ihr geforscht. Bei anderen Arten ist es umgekehrt. Prinzipiell kann man aber sagen, dass auf tschechischer Seite intensivere wissenschaftliche Forschung betrieben wird. Oftmals haben tschechische Wissenschaftler auch gleich das österreichische Nationalparkgebiet mitkartiert. In den letzten Jahren wurden viele gemeinsame Projekte umgesetzt, in denen Wissenschaftler aus Tschechien und Österreich zusammen gearbeitet oder auch beide Länder untersucht haben.

Existují také nějaké druhy, které se – alespoň z větší části – vyskytují jen na jedné či druhé straně Dyje?

Lenka Reiterová: Přes prostorovou blízkost přírodních podmínek se v oblasti vyskytují značné rozdíly. Na rakouské straně je mj. centrum rozšíření tisů červeného – na české území zatím proniklo jen pár desítek jedinců. Světlé lesy kolem Hardeggu jsou útočištěm kýchavice černé, která je na české straně vzácná. Jenom na rakouských loukách najdeme strdivku vysokou a trávničku *Armeria arenaria*, jejich výskyt nezasahuje do Česka. Na české straně je naproti tomu výrazně více druhů, které těžší z umírněného využívání ploch člověkem, například jalovec a kosatec nízký na pastvinách nebo tužanka tvrdá a myší ocásek nejmenší v polích.

Christian Übl: Kočka divoká byla zatím prokázána jen v rakouské části národního parku, na české straně je její výzkum ovšem méně intenzivní. U jiných druhů je tomu naopak. V zásadě lze říci, že na české straně se bádá intenzivněji. Čeští vědci často mapovali zároveň i stav na území rakouského národního parku. V posledních letech se uskutečnila řada společných projektů, na nichž vědci z Česka a Rakouska spolupracovali nebo také zkoumali obě území.

Was ist eine Mausburg?

Warum es Tricks, Lock- und Hilfsmittel braucht, um dem scheuen Tier auf die Schliche zu kommen.

Mehr über das Leben eines heimlich und zurückgezogen lebenden Wildtiers zu erfahren, ist nicht leicht. Dennoch ist es wichtig, Wissen über seine Vorlieben und Verhaltensweisen zu sammeln – auch um entsprechende Schutzmaßnahmen treffen zu können.

Die Forschung behilft sich deshalb einiger Tricks und Hilfsmittel. Nachweisen lässt sich die Wildkatze am besten mit sogenannten **Lockstöcken**. Das sind sägeraue Holzpflocke, die an gut frequentierten Wildwechsellern in den Waldboden eingeschlagen und mit einem Lockmittel beträufelt werden. Zweck des Lockstocks ist es, die Katzen dazu zu bringen, sich daran zu reiben und Haare und damit DNA-Spuren zu hinterlassen, die im Labor Gewissheit bringen, um welches Tier es sich handelt. Haben wir es wirklich mit einer Wildkatze zu tun? Ist es eine Katze oder ein Kuder? Wie alt ist das Tier? Woher stammen seine Vorfahren? Antworten auf diese Fragen liefern laufend Puzzlesteine, die sich irgendwann zu einem möglichst ganzheitlichen Wissen zusammensetzen lassen sollen.

Oft werden Lockstöcken auch **Wildkameras** zur Seite gestellt. Dann gibt es zur DNA-Analyse im Idealfall auch Aufnahmen der genetisch nachge-

” NACHWEISEN LÄSST SICH DIE WILDKATZE AM BESTEN MIT SOGENANTEN LOCKSTÖCKEN. “

Výskyt kočky divoké se nejlépe prokazuje pomocí tzv. vábících tyčí.

Co je to myší hrad?

P roč jsou zapotřebí triky, návnady a pomůcky, abychom se plachému zvířeti dostali na stopu.

Dozvědět se víc o životě skrytě žijícího živočicha není snadné. Přesto je důležité shromáždit znalosti o jeho preferencích a chování – i proto, abychom mohli přijmout vhodná ochranná opatření.

Při výzkumu se proto využívají různé triky a pomůcky. Výskyt kočky divoké se nejlépe prokazuje pomocí tzv. **vábicích tyčí**. To jsou hrubě řezané dřevěné sloupky, zatlučené v lese do země na místech hojně navštěvovaných zvířel a pokapané vábicí látkou (atraktantem). Účelem vábicích tyčí je přimět kočku, aby se o ně otírala a zanechávala na nich srst, a tedy stopy DNA, podle které lze v laboratoři s jistotou určit, o jaké zvíře se jedná. Opravdu to byla kočka divoká? Je to kočka nebo kocour? Jak je ten jedinec starý? Odkud pocházejí jeho předci? Odpovědi na tyto otázky přinášejí další a další dílky skládačky, které by nakonec měly vytvořit co nejuplněnější poznání.

K vábicím tyčím se často umísťují také **fotopasti**. Pak jsou v ideálním případě vedle analýzy DNA k dispozici i snímky geneticky doložených jedinců. K pořizování vypovídajících fotografií však jsou nutné speciální fotoaparáty s bílým bleskem. Umožňují i v noci vytvářet barevné snímky s vysokým rozlišením. Obvyklé černobílé záznamy z infračervených kamer se ukázaly jako

wiesenen Individuen. Um aussagekräftige Fotos zu liefern braucht es aber besondere Wildkameras mit Weißblitz. Sie ermöglichen auch nachts Farbaufnahmen in hohem Detailgrad. Herkömmliche Schwarz-Weiß-Aufnahmen von Infrarotkameras haben sich als unzureichend herausgestellt. Sie sind zu ungenau, um die Zeichnung von Katzen wirklich unterscheiden zu können.

Manchmal werden von den Forschern vor Wildkameras auch sogenannte **Mausburgen** errichtet. Dabei handelt es sich um drapierte Gebilde aus Stroh und Heu mit darunter verborgenem Getreideeinstreu. Das Getreide soll erst einmal Mäuse anlocken und in Folge Katzen, die sich dann gut beim Auflauern, Jagen oder Beutemachen fotografieren lassen. Am attraktivsten aber - und damit auch am effizientesten - bleibt der Lockstock als Hilfsmittel. Ein Forschungsprojekt in Wildkatzengehegen hat jüngst ergeben, dass **Baldrian** von allen denkbaren Lockstoffen am wirksamsten ist. „Baldrian enthält Pyridin-Alkaloide, die Katzen anregen wie ein Sexualhormon“, berichtet Projektleiter Peter Gerngross. Ebenso wirksam, aber weitaus weniger effizient sind künstlich hergestellter **Luchsurin** und **„Bibergeil“**. Das ist insofern interessant, weil es sich beim Luchs eigentlich um einen natürlichen Feind der Wildkatze handelt. „Es könnte sein, dass sie sich für den Geruch des Feindes interessieren“, mutmaßt Gerngross; „oder dass sie den Geruch gar keinem Feind zuordnen, weil der Luchs in dieser Gegend nicht vorkommt.“

Baldrianwurzel / kozlík lékařský

Lockstock / vábící tyč

nedostatečné. Jsou příliš nepřesné, než aby se na nich dala pořádně rozlišit kresba na kočičí srsti.

Někdy výzkumníci před fotopasti staví takzvané **myší hrady**. Jsou to útvary poskládané ze slámy a sena a pod nimi je ukrytá obilná podestýlka. Obilí by mělo nejprve přilákat myši a poté kočky, které pak lze snadno fotografovat, jak číhají, honí a loví kořist. Nejjatraktivnější – a tedy také neúčinnější – pomůckou však i nadále zůstávají vábící tyče. Nedávný výzkumný projekt ve výběžích divokých koček ukázal, že ze všech možných atraktantů je neúčinnější **baldrián**. „Baldrián, tedy kozlík lékařský, obsahuje pyridinové alkaloidy, které kočky stimulují jako pohlavní hormon,“ uvádí vedoucí projektu Peter Gerngross. Stejně účinná, ale mnohem méně efektivní je uměle vyrobená **ryší moč** a **„bobří stroj“**. To je zajímavé, protože rys je pro kočky divoké vlastně přirozeným nepřítelem. „Je možné, že je zajímavá pach nepřítele,“ spekuluje Gerngross, „nebo že si ten pach s žádným nepřítelem nespojují, protože rys se v této oblasti nevyskytuje.“

Schnüffler im Unterholz.

Čmuchač v podrostu.

Wie arbeitet ein Wildkatzenspürhund? Über professionelle Schnüffler und ehrenamtliche Fotoforscher.

Flächendeckend nach Wildkatzen zu suchen, wäre in höchstem Maße ineffizient. Dafür ist das Tier viel zu selten. Wo es mit einer gewissen Wahrscheinlichkeit anzutreffen ist, dort lohnt sich aber nach ihm Ausschau zu halten – oder ganz gezielt danach zu stöbern. Letzteres passiert zum Beispiel mit ausgebildeten Wildkatzenspürhunden wie Sarek. Der Rüde ist ein australischer Kelpie, den sein Besitzer Leo Slotta-Bachmayer, aus Schweden importiert hat. Der Zoologe hat sich u. a. auf die Ausbildung von Naturschutzhunden spezialisiert. Zuletzt war das Gespann in der Wachau erfolgreich, wo Sarek den Kot von Wildkatzen erschnüffelte. „Durch genetische Analysen der Darmepithelzellen lässt sich genau sagen, welches Geschlecht eine Wildkatze hat und auch ihre genetische Herkunft ermitteln“, erklärt Slotta-Bachmayer. Im Gegensatz zum Menschen erkennt ein ausgebildeter Spürhund sofort, ob es sich um die Hinterlassenschaft einer Haus- oder einer Wildkatze handelt.

Die gemeinsame Suche nach Katzenkot laufe immer in etwa gleich ab. Nachdem der Jagdpächter informiert wurde, dass in seinem Revier ein freilaufender Spürhund unterwegs ist, sucht Sarek

Jak pracuje pes vycvičený na kočku divokou? O profesionálních čmuchačích a amatérských fotografech.

Celoplošné hledání koček divokých plošně by bylo extrémně neefektivní. Na to je tohle zvíře příliš vzácné. Stojí za to hledat je tam, kde by se s určitou pravděpodobností mohlo najít – nebo ho hledat zcela cíleně. To se dá dělat pomocí psů vycvičených na kočky divoké, jako je například Sarek. Je to samec australské kelpie, kterého si jeho majitel, zoolog Leo Slotta-Bachmayer, přivezl ze Švédska. Ten se mimo jiné specializuje na výcvik psů pro ochranu přírody. V poslední době byl tento tým úspěšný ve Wachau, kde Sarek vyčernal výkaly divokých koček. „Genetickou analýzou buněk střevního epitelu lze přesně určit pohlaví daného jedince i jeho genetický původ,“ vysvětluje Slotta-Bachmayer. Na rozdíl od člověka vycvičený čichací pes okamžitě rozpozná, zda pobytové znamení zanechala kočka domácí nebo divoká. Společné hledání kočičích exkrementů vždy probíhá přibližně stejně. Poté, co byl nájemce

Wildkatzenspürhund / vycvičený čichací pes

das Gelände ab. „Je nach Witterung braucht er alle 30 bis 60 Minuten eine Pause.“ Dass Sarek eigentlich ein sanfter Hütehund ist, erleichtert die Arbeit im Wald. Taucht im Unterholz ein Reh oder Hase auf, setzt ihm der Hund nicht nach. Auch eine Suche im Wolfsgebiet wäre kein Problem. „Bei mir in der Nähe ist der Hund ja sicher. Und ich merke sofort, ob es in einer Gegend Wölfe gibt. Dann bleibt er ganz in meiner Nähe.“

Auch strategisch platzierte Wildkameras unterstützen die Suche nach Wildkatzen. Erich Steiner wohnt in Irnfritz bei Horn. Der naturnahe Wald in der Nähe seines Gartens wurde als möglicher Wanderkorridor definiert, in dem sich Wildkatzen zwischen Thayatal und Wachau fortbewegen könnten. Fünf Fotofallen hat der Zoologe und ehemaliger Leiter des Hauses der Natur im Museum Niederösterreich deshalb dort an Schneisen im Waldgebiet des Stiftes Altenburg angebracht. Alle drei Wochen kontrolliert er die Aufnahmen ehrenamtlich und bringt Baldriantinktur auf den Lockstöcke auf. „Vom Fischotter mitten im Wald über Marder, Rehe, Hirsche und Wildsauen war fast alles schon auf Fotos zu sehen,“ lacht Steiner. Auch Katzen habe er schon erwischt – „bislang aber leider nur Hauskatzen. Was durchaus beachtlich ist, wenn man bedenkt, dass die nächste Ortschaft fünf Kilometer entfernt ist.“

honitby informován, že se v jeho revíru bude volně pohybovat čichací pes, Sarek oblast prohledá. „Každých 30 až 60 minut, podle počasí, potřebuje přestávku.“ Práci v lese usnadňuje fakt, že Sarek je klidný pastevecký pes. Jestliže se v podrostu objeví jelen nebo zajíc, pes ho nepro následuje. Ani hledání na vlčím území by nebyl problém. „V mé blízkosti je pes bezpečný. A já si okamžitě všimnu, jestli jsou v okolí vlci. Pes se potom drží v mé blízkosti.“

Hledání koček divokých podporují také strategicky rozmístěné fotopasti. Erich Steiner bydlí v Irnfritzu nedaleko Hornu. Přírodě blízký les poblíž jeho zahrady byl definován jako možný koridor, ve kterém by kočky divoké mohly migrovat mezi Podyjí a oblastí Wachau. Zoolog a bývalý ředitel Domu přírody v Muzeu Dolního Rakouska tam proto v lesích kláštera Altenburg nainstaloval v průsecích pět fotopastí. Každé tři týdny jako dobrovolník kontroluje záznamy a na vábič tyče aplikuje baldriánovou tinkturu. „Na těch fotkách jsem už viděl skoro všechno, od vydry uprostřed lesa přes kuny až po srnce, jeleny a divočáky,“ směje se Steiner. Zachytil také kočky – „ale zatím bohužel jen ty domácí. Což je docela pozoruhodné, když uvážíte, že nejbližší osada je odsud pět kilometrů.“

Wissenswertes über Wildkatzen.

Zajímavosti o kočkách divokých.

10 Fakten über ein bedrohtes Tier, von dem wir immer noch zu wenig wissen

1 Eine echte Europäerin

Die Europäische Wildkatze wird ihrem Namen mehr als gerecht. Zwar ist sie längst nicht mehr flächendeckend anzutreffen und aus vielen Landstrichen gibt es gar keine gesicherten Sichtungen und Nachweise. Doch ein Vorkommen in 34 europäischen Ländern zeigt wie weit verbreitet das Tier einst gewesen sein muss.

2 Die vermeintliche „Waldkatze“

Im lateinischen Namen der Wildkatze hat sich eine Vermutung versteckt, die sich womöglich nicht mehr aufrecht erhalten lässt. Denn *Felis silvestris* bedeutet wörtlich übersetzt „Waldkatze“. Je mehr die Forschung über das scheue Wildtier herausfindet, desto klarer zeigt sich, dass sie sich auch im gut strukturierten Freiland wohlfühlen dürfte - sofern es dort genügend Hecken, Wiesen und Versteckmöglichkeiten gibt. Es ist wichtig, möglichst viel über das Tier in Erfahrung zu bringen – um es bestmöglich schützen zu können.

10 faktů o ohroženém živočichovi, o němž pořád ještě víme příliš málo

1 Skutečná Evropanka

Evropská kočka divoká má opravdu výstižné jméno. Už dlouho se sice nevyskytuje po celé Evropě a z mnoha oblastí nemáme spolehlivá pozorování a důkazy, výskyt ve 34 evropských zemích však ukazuje, jak rozšířená kdysi musela být.

2 Údajná „lesní kočka“

V latinském názvu kočky divoké je vyjádřena domněnka, která je už zřejmě neudržitelná. *Felis silvestris* totiž znamená doslova „kočka lesní“. Čím více toho zkoumáním plachého divokého tvora zjišťujeme, tím je jasnější, že se zřejmě dobře cítí i ve strukturované otevřené krajině, jestliže tam najde dostatek remízků, luk a možností úkrytu. Je důležité zjistit o něm co nejvíc, aby ho bylo možné co nejlépe chránit.

3 **Forschungs-Hochburg Deutschland**

Am meisten Wildkatzen leben derzeit im Osten Frankreichs. Die dortige Population reicht bis Luxemburg, Belgien und den Westen Deutschlands hinein. Am intensivsten erforscht wird die Wildkatze jedenfalls in Deutschland, wo alle wissenschaftlichen Fäden im Verbund „Eurowildcat“ zusammenlaufen. Führend dabei: das Senckenberg Forschungsinstitut.

4 **Eine perfekte Jägerin**

Die Überlieferung, dass Wildkatzen Rehkitze reißen würden, gehört zu den Märchen aus einer Zeit als alle Raubtiere mit Gift, Fallen und Feuer bekämpft und vielerorts ausgerottet wurden. Dennoch stimmt eines: Die Wildkatze ist eine perfekte Jägerin. Bestens getarnt, auf leisen Pfoten und mit enormer Sprungkraft fängt sie Beutetiere - zuerst mit den Krallen ihrer Vorderpfoten, bevor ihre messerscharfen Zähne zum Einsatz kommen. Gejagt wird nach Sonnenuntergang.

5 **Nagetiere als Nahrungsgrundlage**

Bevorzugt und zum überwiegenden Teil frisst sie Wühl- und Feldmäuse. Nur in Gegenden, in denen Kaninchen leben, bevorzugt sie diese Nager als Nahrungsgrundlage. Üblicherweise verschmäht sie Aas. Doch wo im Winter lange Schnee liegt, frisst sie oft an dem, was Wolf, Luchs und Bär von ihrer Beute übrig gelassen haben.

3 **Německo – centrum výzkumu**

Většina koček divokých dnes žije ve východní Francii. Tamní populace zasahuje až do Lucemburska, Belgie a na západ Německa. Kočka divoká se nejintenzivněji zkoumá právě v Německu, kde se všechna vědecká vlákna spojují ve sdružení „Eurowildcat“. Vedoucí roli v ní hraje Senckenbergův výzkumný ústav.

4 **Perfektní lovkyně**

Pomluva, že kočky divoké loví kolouchy, patří k pohádkám z doby, kdy se všechny šelmy zabíjely pomocí jedů, pastí i ohně a na mnoha místech tak byly vyhubeny. Jedna věc je ovšem pravdivá: kočka divoká je perfektní lovkyně. Je výborně maskovaná, chodí velice tiše a svou kořist chytá pružným skokem – nejprve do ní zatne drápy předních tlapek, potom použije ostré zuby. Loví po západu slunce.

5 **Hlodavci jako zdroj potravy**

Kočka divoká loví hlavně myši a hraboše. Jenom v oblastech, kde žijí králíci, preferuje jako zdroj potravy tyto hlodavce. Obvykle pohrdá mršinami, ale když v zimě dlouho leží sněh, spokojí se často tím, co zbylo z kořisti vlka, rysa nebo medvěda.

Komplexes Sozialverhalten

Die lange herrschende Einschätzung, Wildkatzen wären ruppige Einzelgänger, die nur zur Ranzzeit (Partnersuche und Paarungszeit) zusammenfinden und dass es als soziales Gefüge nur die Mutterfamilie (bestehend aus Muttertier und Nachwuchs) gibt, gilt als überholt. Vielmehr weiß man heute, dass es laufend soziale Kontakte zu Artgenossen gibt - und ein hochkomplexes Sozialverhalten samt Kratzspuren und Duftmarken als Kommunikation mit anderen Individuen. Freilich: alles mit Tendenz zum Einzelgängertum.

Furcht vor dem Fuchs

Die Ranzzeit ist zeitig im Jahr und nach einer Tragzeit von 68 Tagen werden im April meist zwei bis vier, selten bis zu sechs junge Katzen geboren. Meist versteckt die Mutter ihre Jungen in Höhlen oder hohlen Stämmen und Totholz. Gefährdet sind die Jungen durch Baumarder und Fuchs, Uhu und Luchs. Verwechslungen mit jungen Hauskatzen häufen sich leider. Vermutlich auch, weil das Fell junger Wildkatzen häufig kontrastreicher getigert ist als jenes ausgewachsener Tiere. Wildkatzen lassen sich nicht zähmen.

Složité sociální chování

Dlouho převládající názor, že divoké kočky jsou drsní samotáři, kteří se scházejí pouze v době říje (k hledání partnera a páření), a že jedinou jejich sociální strukturou je mateřská rodina (tvořená matkou a jejími potomky), se považuje za překonaný. Dnes už víme, že udržují neustálé sociální kontakty s ostatními příslušníky svého druhu a projevují velmi komplexní sociální chování, včetně zanechávání škrábanců a pachových značek, sloužících ke komunikaci s ostatními jedinci. To všechno ovšem s tendencí k samotářskému životu.

Strach z lišek

Říje koček divokých se odehrává na začátku roku a po 68denní březosti se v dubnu rodí většinou dvě až čtyři koťata, vzácně až šest. Matka svoje mláďata obvykle ukrývá v jeskyních nebo dutých kmenech a mrtvém dřevě. Ohrožují je totiž kuny a lišky, výři a rysí. Přibývá bohužel i záměn s mladými domácími kočkami, nejspíš i proto, že srst mladých koček divokých často bývá kontrastnější než mourování dospělých zvířat. Kočky divoké se nedají ochočit.

8 Kein Fliegengewicht

Mythen um hundegroße Wildkatzen halten sich hartnäckig. Der Realität entsprechen sie allerdings höchstens wenn wir von mittleren Schoßhündchen sprechen. Denn selbst wenn sie im Winterfell etwas korpulenter wirken: Weibliche Wildkatzen wiegen meistens 3 Kilogramm, Männchen im Schnitt 5 Kilogramm. Die schwerste bekannte Wildkatze brachte es auf 8 Kilogramm.

9 Die Gefahr der Hybridisierung

Spätestens im Zuge der Kolonialisierung erreichte die Hauskatze mit den Europäern auch die entlegensten Winkel der Welt. In Neuseeland, Australien oder in den fragilen Ökosystemen kleiner Inseln bedrohen jagende Hauskatzen die lokale Tierwelt. In Europa rücken die streunenden Stubentiger auch ihren wilden Schwestern auf den Pelz. Gefahr besteht für Wildkatzen zwar nicht als Beutetiere. Doch durch die Paarung mit Freigängerkatzen - die Wissenschaft spricht von einer Hybridisierung der Arten - verwässert sich der Genpool des Wildtiers. Möglich, dass sie so besondere Anpassungen verliert. Genetisch besonders bedroht ist die Wildkatze in Schottland.

8 Muší váha?

Tvrdošjně přetrvávají i mýty o divokých kočkách velkých jako pes. To by odpovídalo realitě nanejvýš v případě, že je řeč o menším pekinězovi. Přestože v zimní srsti vypadají trochu korpulentněji, samice koček divokých obvykle váží 3 kila, samci průměrně 5. Nejtěžší známá kočka divoká to dotáhla na 8 kilogramů.

9 Nebezpečí hybridizace

Nejpozději během kolonizace se domácí kočka dostala s Evropany i do těch nejdlehlých koutů světa. Na Novém Zélandu, v Austrálii nebo v křehkých ekosystémech malých ostrovů ohrožují lovcí kočky domácí místní faunu. V Evropě toulaví domácí mazlíčci dorážejí i na své divoké sestry. Kočky divoké přitom nejsou ohroženy jako kořist, ale pářením s venkovními kočkami domácími se řadí genofond divokého živočicha – věda hovoří o hybridizaci druhů. Je možné, že se tím ztrácí určité adaptační schopnosti. Geneticky ohrožená je kočka divoká zejména ve Skotsku.

Das Standardwerk

Warum wurde die Wildkatze über Jahrhunderte als eines der „blutigsten und grimmigsten Raubtiere“ verkannt, verfolgt und vertilgt? Was hat an Vorurteilen überlebt – und was wissen wir wirklich über die heimlich lebenden Wildtiere? Warum steht die Samtpfote exemplarisch für den Schutz vernetzter Lebensräume und naturnaher Kulturlandschaft? Wie arbeitet die Forschung, um mehr über ihre Lebensweise zu erfahren? Und wann richtet die Tierliebe mancher es gut meinender Katzenliebhaber unwissentlich Schaden an? All das hat die Fotografin und Wildlife-Journalistin Christine Sonvilla für ihr packend geschriebenes Wildkatzenbuch recherchiert: „Europas kleine Tiger“, erschienen im Frühjahr 2021 im Residenz Verlag in der Buchreihe Leben auf Sicht. Geglückt ist ihr dabei ein unterhaltsames Buch, das ganz ohne Fachchinesisch auskommt, dennoch in die Tiefe geht und alles gesammelte Wissen über Europas faszinierende kleine Tiger zusammengetragen hat.

Standardní dílo

Proč byla divoká kočka po staletí nepochopena, pronásledována a vyhlazována jako „jedna z nejrveživnějších a nekrutějších šelem“? Které předsudky dodnes přežily a co vlastně doopravdy víme o těchto vskrytu žijících zvířatech? Proč jejich sametové tlapy symbolizují ochranu ekologických sítí a přírodě blízké kulturní krajiny? Jak funguje výzkum, abychom se dozvěděli více o jejich způsobu života? A kdy dobře míněná láska ke zvířatům u některých milovníků koček nevědomky škodí? To všechno zjišťovala novinářka a fotografka divokých zvířat Christine Sonvilla pro svou poutavě napsanou knihu „Europas kleine Tiger“, kterou na jaře 2021 vydalo nakladatelství Residenz Verlag v ediční řadě Leben auf Sicht. Podařilo se tu vytvořit zábavnou knížku, která se úplně obejde bez odborného žargonu, ale přesto jde do hloubky a předkládá všechny nashromážděné znalosti, které máme o těchto fascinujících „malých evropských tygrech“.

Warum brauchen Wildtiere Korridore?

Na co potřebují divoká zvířata koridory?

Wo Wildkatzen bevorzugt wandern, auf Artgenossen treffen und entlang welcher Routen sich neue Lebensräume erobern lassen, das wird mit komplexen Modellen berechnet – und bewusst geplant. Von Autobahnen und Algorithmen

Natur ist nicht gleich Natur. Naturbelassene Kern- und Ruhezone eines Nationalparks sind nicht mit intensiv landwirtschaftlich genutzten Äckern, Wiesen oder Obstplantagen vergleichbar. Und bei weitem nicht jeder Landschaftstyp ist wirklich als Lebensraum (Habitat) für die Wildkatze geeignet. Man weiß, dass sie sich in naturnahen Waldgebieten wohlfühlt, die genügend Deckung und Unterschlupf bieten, dass sie aber auch offene Flächen zum Fangen von Beute braucht. An Waldrändern hält sie sich ebenso gerne auf wie entlang von Fließgewässern, auf deckungsreichen Wiesen und auf sogenannten „Windwurfflächen“, wo der Wald unter Sturm, Eis und Hagel gelitten hat. Viele der potenziellen Lebensräume sind allerdings fragmentiert; die Kulturlandschaft ist zersiedelt; mit einem weitläufigen Straßen-, Bahn- und Wegenetz gibt es unzählige Barrieren. Deshalb braucht es fachkundige Planung, um Lebensräume sinnvoll zu vernetzen.

Pomocí složitých modelů se vypočítá, kudy kočky divoké s oblibou migrují, kde se setkávají s jinými jedinci svého druhu a kterými cestami obsazují nová stanoviště – a pak to lze záměrně plánovat. O dálnicích a algoritmech.

Není příroda jako příroda. Jádrové a klidové přírodní zóny národního parku jsou nesrovnatelné s poli, loukami a ovocnými plantážemi, intenzivně využívanými k zemědělské výrobě. A zdaleka ne každý typ krajiny je opravdu vhodný jako životní prostředí (habitat) kočky divoké. Víme o ní, že se cítí jako doma v přírodě blízkých lesních oblastech, které nabízejí dostatek úkrytů, ale potřebuje také otevřená prostranství, kde loví svou kořist. Ráda se zdržuje na okrajích lesů i u vodních toků, na loukách, které nabízejí dostatek úkrytů, a v oblastech s výrady, kde les poškodily vichřice nebo námraza. Mnoho potenciálních stanovišť je však rozdrobených; kulturní krajina je fragmentovaná výstavbou lidských sídlišť; rozsáhlá síť silnic, železnic a cest vytváří nespočet

Unter der Annahme, dass sich die Wildkatze künftig vermehren und weiter ausbreiten wird und es deshalb Korridore braucht, entlang derer sich die Tiere wohlfühlen, bewegen und weiterverbreiten können, beauftragte der Nationalpark Thayatal Horst Leitner vom Büro für Wildökologie und Forstwirtschaft mit der Erstellung eines Wildkatzenkorridorplans im österreichischen Wald- und Weinviertel sowie im tschechischen Südböhmen und Südmähren beauftragt. Besonders auf die Achse Thayatal-Wachau wurde Wert gelegt. In beiden Regionen wurden wiederholt Wildkatzen nachgewiesen.

Horst Leitner arbeitete mit Satellitendaten, bewertete unterschiedliche Landschaftstypen und berücksichtigte beispielsweise bevorzugte Rückzugsräume, Gehölzstreifen, aber auch Vollbarrieren wie Autobahnen. Algorithmen halfen ihm dabei, mittels einer GIS-basierten Habitat- und Widerstandsmodellierung, zu ermitteln, welche Korridore unbedingt erhalten werden müssen. Dabei zeigte sich auch, wo diese als Lebensraum und Wanderrouten verbessert gehören. Denn: „Die Qualität dieser Lebensraumkorridore ist unterschiedlich und reicht von weiträumigen bewaldeten Achsen bis zu schmalen Korridorresten, die aus einzelnen Trittsteinen bestehen.“

Das Ergebnis der umfassenden Auftragsarbeit ist ein 2.000 Kilometer langes Netzwerk und System, das Biotope miteinander verbindet, von denen nicht nur die Wildkatze profitiert. Auch Marder, Wolf, Dachs und einigen Huftieren kommt es zugute. „Die Korridore sind als Mindestmaß

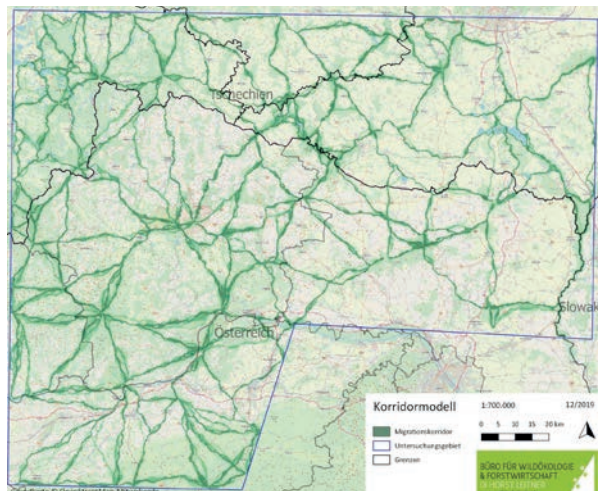

bariér. Proto je nutné odborné plánování, aby se stanoviště navzájem účelně propojila.

Protože předpokládáme, že se kočka divoká bude v budoucnu rozmnožovat a dále šířit a bude tedy potřebovat koridory, na nichž se může cítit pohodlně, pohybovat se a migrovat, národní park Thayatal pověřil Horsta Leitnera z Kanceláře pro ekologii zvěře a lesnictví, aby vytvořil plán koridorů kočky divoké v rakouských oblastech Waldviertel a Weinviertel, v jižních Čechách a na jižní Moravě. Zvláštní význam se přitom přikládá ose Podyjí–Wachau. V obou regionech byly kočky divoké opakovaně doloženy.

Horst Leitner pracoval se satelitními daty, hodnotil různé typy krajiny a zohledňoval například preferované úkrytové oblasti, pásy dřevin, ale i absolutní bariéry, jakými jsou dálnice. Na základě GIS-modelu stanovišť a bariér algoritmy pomohly určit, které koridory jsou nezbytné a musí se zachovat. Ukázalo se také, kde je potřeba stanoviště a migrační trasy zkvalitnit. Protože „kvalita těchto biotopových koridorů je různá a sahá od rozlehlých zalesněných os až po úzké zbytky koridorů, tvořené jednotlivými ‚nášlapnými kameny‘“.

Výsledkem rozsáhlé práce je síť dlouhá 2 000 kilometrů a systém vzájemně propojených biotopů, z nichž profituje nejen kočka divoká.

an Vernetzung zu verstehen und sollten – als oftmals letzte Freiräume zwischen menschengemachten Barrieren – zur Mindestdurchlässigkeit der Landschaft dringend erhalten werden.“, heißt es im Abschlussbericht. „Eine weitere Verschlechterung der Landschaftsdurchlässigkeit ist unbedingt zu vermeiden. Im Gegenteil sollte auf eine Verbesserung hingearbeitet werden.“

Zur Verbesserung werden deshalb explizit elf sogenannte „Restore“-Flächen ausgewiesen, die als Lebensraum aufgewertet werden sollten und deren Erhalt fest in der Raumplanung verankert werden sollte. Angeregt wird auch, die entsprechenden Flächen für Ausgleichs- und Ersatzmaßnahmen oder für Kompensationsmaßnahmen heranzuziehen. Auch die Errichtung von Grünbrücken und anderer technischer Hilfsbauwerke an Straßen schätzt das Büro für Wildökologie und Forstwirtschaft als äußerst sinnvoll ein. Denn auch Straße ist nicht gleich Straße.

Sief stanovišť využívají také kuny, vlci, jezevci a někteří kopytníci. „Koridory je třeba chápat jako minimální míru propojení, které je nezbytně nutné zachovat pro minimální prostupnost krajiny – často jako poslední volné plochy mezi bariérami vytvořenými lidmi,“ stojí v závěrečné zprávě. „Za každou cenu je třeba zabránit dalšímu zhoršování prostupnosti krajiny. Mělo by se naopak pracovat na jejím zlepšování.“

Ke zlepšení prostupnosti je proto explicitně vymezeno jedenáct „oblastí obnovy“, kde se mají zkvalitnit stanoviště a jejich zachování se má pevně zakotvit v územních plánech. Vhodné je rovněž využívat odpovídající plochy na vyrovnávací, náhradní nebo kompenzační opatření. Za mimořádně užitečné považuje Kancelář pro ekologii zvěře a lesnictví také budování ekoduktů a dalších technických pomocných staveb na komunikacích. Protože i tady platí, že není silnice jako silnice.

1 Laubwald / listnatý les

Schulnotenvergabe:
Wo sich die Wildkatze am wohlsten fühlt

2 Mischwald / smíšený les

3 Nadelwald / jehličnatý les

4 Grünland / trvalé travní porosty

5 Acker / pole

Die lange diskutierte Waldviertelautobahn wird nicht realisiert, stattdessen werden nun grenzübergreifende Korridore für wandernde Wildtiere ausgewiesen. Können Waldkorridore wie die Verbindung zwischen der Wachau und dem Thayatal als Wanderrouten für die Europäische Wildkatze in der Raumplanung berücksichtigt werden?

„ Wir wollen unser Naturland schützen und unsere Regionen gemeinsam weiterentwickeln. Dafür haben wir ein eigenes Bodenschutzpaket umgesetzt und wollen wir auch überregionale Korridore und Grünräume ausweisen. Dazu stärken wir die Zusammenarbeit über Gemeindegrenzen hinweg, denn nur gemeinsam können wir solch große Dinge nachhaltig schaffen. “

– *Stephan Pernkopf, Landeshauptfrau-Stellvertreter und Landesrat für Umwelt und Landwirtschaft*

Dlouho diskutovaná dálnice přes Waldviertel se nebude realizovat, místo toho se teď vymezují přeshraniční koridory pro migraci volně žijících živočichů. Mohou se lesní koridory tvořící migrační trasy evropské kočky divoké, jako je ten mezi Wachau a Podjím, zohlednit v územním plánování?

„ Chceme chránit naše přírodní území a společně rozvíjet své regiony. Proto jsme realizovali balíček opatření na ochranu půdy a chceme vymezit nadregionální koridory a zelené plochy. Za tímto účelem posilujeme spolupráci překračující hranice obcí, protože jen společně můžeme udržitelně tvořit tak velké věci. “

– *Stephan Pernkopf, náměstek zemské hejtmanky a zemský radní pro životní prostředí a zemědělství*

Die Wildkatze als Tourismus-Magnet.

Kočka divoká jako magnet pro turisty.

Es gibt Plüschkatzen und T-Shirts, einen Wanderweg und Schaufütterungen. Wäre auch ein Wildkatzen-Weitwanderweg von Znaim über Hardegg, Horn und Krems in die Wachau sinnvoll?

Wenn Frieda und Carlo um exakt 15.30 Uhr in den Außenbereich ihres weitläufigen Geheges gelassen werden, hängen auch Besucher, die häufig im Nationalparkzentrum im Thayatal vorbeischaun, fasziniert hinter dem Gitter. Angespannt streifen die Tiger durch ihr Revier und als Zaungäste werden wir Zeugen ihrer scharfen Sinne und der Schnelligkeit und Sprungkraft der beiden Wildkatzen. Nur ein paar Minuten vergehen, dann haben die Tiere die aufgetauten Mäuse und Küken, die ihnen die Nationalpark-Rangerin im Gehege versteckt hat, gefunden - und gleich verschlungen. Im Hochsommer finden die Schaufütterungen täglich statt, sonst an Sams-, Sonn- und Feiertagen. Nur von November bis März werden Frieda und Carlo nicht vor Gästen gefüttert.

V nabídce jsou plyšové kočky a trička, turistická stezka a předváděcí krmení. Měla by smysl i dálková kočičí trasa ze Znojma přes Hardegg, Horn a Krems až do Wachau?

Když jsou Frieda a Carlo přesně v 15:30 vypuštěni do venkovní části svého prostorného výběhu, i návštěvníci, kteří se často zastavují v informačním centru národního parku Thayatal, se fascinovaně tisknou k pletivu oplocení. Obě kočky napjatě probíhají svým revírem a přihlížející jsou svědky jejich pružných skoků, bystrých smyslů a rychlosti. Zvířatům trvá jen pár minut, než najdou rozmražené myši a kuřata, které pro ně ve výběhu ukryla strážkyně národního parku, a okamžitě je zhltnou. V letní sezóně krmení probíhá denně, v dalších měsících v sobotu, neděli a o svátcích. Od listopadu do března se Frieda a Carlo před návštěvníky nekrmí.

Nachwuchs im Gehege / Mladé ve výběhu

Ebenfalls beliebt, wenn auch etwas exklusiver, sind die nächtlichen Wildkatzenwanderungen. Auch sie werden von einer Rangerin begleitet und führen abseits ausgewiesener Wanderwege ins Reich der freilebenden wilden Katzen. Unterwegs im Dickicht werden beim Kontrollieren der Fotofallen und Lockstöcke Einblicke in den Alltag der Wildkatzenforscher gewährt.

Die Wildkatze hat sich ohne Zweifel zum Wappentier des Nationalparks gemausert. Im Wildkatzen-camp erleben Schulklassen und Jugendgruppen Abenteuer. Als Plüschtier, in Büchern oder auf T-Shirts kann man sie aus dem Shop auch mit nach Hause nehmen. Und entlang eines 2 Kilometer langen Wanderwegs wartet sie in Form von metallenen Wildkatzen-Silhouetten auch ganzjährig darauf von uns entdeckt zu werden - in der natürlichen Umgebung des Wildtiers.

Immer wieder einmal stellt sich die Frage, ob nicht die Einrichtung eines „Wildkatzen-Trails“ eine Bereicherung wäre - also eines Weitwanderwegs, der über mehrere Tage entlang möglicher Wanderkorridore des Wildtieres führt. Im südlichen Waldviertel gibt es etwa einen mehrtägigen Bären-Trail (rund um den Bärenwald Arbesbach von Vier Pfoten); der Luchstrail verbindet über elf

Také populární, i když trochu exkluzivnější, jsou „kočičí“ noční vycházky. Pod vedením strážkyně NP se účastníci dostanou mimo značené turistické stezky do říše volně žijících divokých koček. Při procházce houštinami a při kontrole fotopastí a vábicích tyčí získají představu o každodenním životě badatelů zkoumajících kočky divoké.

Kočka divoká se nepochybně stala erbovním zvířetem národního parku Thayatal. Školní třídy a skupiny mládeže zažívají dobrodružství při kočičích campech. V infocentru si můžete kočku divokou zakoupit jako plyšové zvířátko, v knížce nebo na tričku. A na dvoukilometrové turistické stezce můžete toto divoké zvíře celoročně objevovat v jeho přirozeném prostředí v podobě kovových siluet.

” SANFTER TOURISMUS IST EIN GARANT DAFÜR, DIE NATURNAHEN HANGWÄLDER ALS HAUPTHABITAT DER WILDKATZE ZU SCHÜTZEN. “

Měkký cestovní ruch je zárukou ochrany přírodě blízkých roklinových lesů jako hlavního stanoviště kočky divoké.

Tagesetappen die Nationalparks Kalkalpen und Gesäuse mit dem Wildnisgebiet Dürrenstein. „Ein Weitwanderweg von Znaim über Hardegg, Horn und Krems in die Wachau auf den Spuren der Wildkatze bietet sich förmlich an“, meint Matthias Schickhofer. „Er würde die Naturwaldgebiete des Waldviertels wie an einer Perlenkette aufgereiht erlebbar machen.“ Schickhofer ist Waldviertler, Buchautor, Fotograf und entwickelt auch Konzepte für Naturtourismus. Sein Hintergrundgedanke: Ein Weitwanderweg brächte Wertschöpfung ins Waldviertel. „Außerdem würde die Region im Süden mit dem Welterbe Wachau und im Norden an die wanderfreudigen Tschechen anbinden.“ Gefahr für die Wildkatze brächten Wanderer keine. „Eher im Gegenteil: Sanfter Tourismus ist ein Garant dafür, die naturnahen Hangwälder als Haupthabitat der Wildkatze zu schützen.“

Opakovaně se nabízí otázka, jestli by nebylo obohacením zřízení dálkové „kočičí“ stezky, několikadenní trasy vedoucí podél možných migračních koridorů tohoto živočicha. Jižním Waldviertelem vede několikadenní medvědí trasa (kolem záchytné stanice Bärenwald Arbesbach, provozované organizací Vier Pfoten); rysí stezka spojuje v jedenácti denních etapách národní parky Kalkalpen a Gesäuse s oblastí divočiny Dürrenstein. „Dálková turistická trasa ze Znojma přes Hardegg, Horn a Krems do Wachau po stopách kočky divoké se přímo nabízí,“ míní Matthias Schickhofer. „Díky ní by se přírodní lesní oblasti Waldviertelu daly navštívit jedna po druhé jako korálky na šňůrce.“ Schickhofer je obyvatel Waldviertelu, spisovatel, fotograf a také autor koncepcí přírodní turistiky. Jeho postranní motiv: dálková turistická trasa by do Waldviertel přinesla tvorbu přidané hodnoty. „Kromě toho by se region na jihu propojil se světovým dědictvím UNESCO ve Wachau a na severu zpřístupnil pro Čechy milující pěší turistiku.“ Pro kočku divokou by turisté nepředstavovali žádné ohrožení. „Naopak: měkký cestovní ruch je zárukou ochrany přírodě blízkých roklinových lesů jako hlavního stanoviště kočky divoké.“

Into the Wild.

V divočině.

Warum es freilebende Wildkatzen schützt, wenn man ihren Bestand „stützt“ - und Tiere aus Zoos und Wildparks auswildert.

45 Prozent des österreichischen Bundesgebiets eignen sich prinzipiell als Lebensraum für die Wildkatze. Im Grunde ist es deshalb unerheblich, ob es sich bei den in den vergangenen Jahren in Österreich nachgewiesenen Wildkatzen um Individuen handelt, die still und heimlich aus dem nahen Ausland zugewandert sind, oder ob die Wildkatze unbemerkt überdauert und überlebt hatte, und nie ganz verschwunden war. Aus Sicht der Ökologie ist das Ziel klar: eine stabile, sich selbst erhaltende Wildkatzenpopulation in Österreich. Die Nachweise häufen sich schließlich in den vergangenen Jahren - weshalb alles unternommen werden muss, um zu verhindern, dass die stark bedrohte - offiziell immer noch „verschwundene“ - Art wieder von der Bild-

Jak můžeme kočky divoké žijící ve volné přírodě chránit tím, že podporujeme jejich populaci a vysazujeme zvířata ze zoologických zahrad a parků?

45 procent rakouského území je v zásadě vhodných jako biotop pro kočky divoké. Proto je v podstatně bezvýznamné, jestli jsou kočky doložené v Rakousku v posledních letech jedinci, kteří sem tiše a potají přišli ze sousedních zemí, nebo jestli tu kočka divoká nepozorovaně přežívala a nikdy docela nevymizela. Z ekologického hlediska je cíl v Rakousku jasný: stabilní soběstačná populace kočky divoké. V posledních letech konečně přibývají doklady jejího výskytu, a proto musíme dělat všechno pro to, aby se tento silně ohrožený - oficiálně stále „vymizelý“ - druh

fläche verschwindet. Im Idealfall steht eine solche Population auch in räumlicher Verbindung mit mindestens einer anderen angrenzenden Wildkatzenpopulation in den Nachbarländern. Abgesehen von Liechtenstein ist die Wildkatze in allen Nachbarstaaten zu finden. Meist handelt es sich zwar um kleine Insel-Vorkommen. Doch zumindest im Süden Österreichs gibt es Anschluss an die geschlossene Balkan-Population (Italien, Slowenien, Kroatien). Am weitesten verbreitet ist die Wildkatze in Mitteleuropa in Frankreich – die Population reicht bis nach Belgien, Deutschland, Luxemburg und in die Schweiz. Zwar fungieren die Alpen als eine Art natürliche Barriere. Doch auch in Vorarlberg und Tirol gab es bereits vereinzelt Nachweise von Wildkatzen. Die Wildkatzen-Hotspots in Österreich bleiben bislang allerdings klar in Niederösterreich: in der Wachau und im Thayatal.

Um eine dauerhafte Rückkehr der Wildkatze nach Österreich zu fördern, beauftragte der Nationalpark Thayatal im Rahmen des INTERREG-Projekts „Connecting Nature“ den Zoologen Leopold Slotta-Bachmayr mit dem Erstellen eines Bestandsstützungskonzepts. Es zeigt, wie und unter welchen Umständen Wildkatzen aus Zoos und Wildparks ausgewildert werden sollen, damit es in freier Wildbahn genügend Individuen für eine überlebensfähige Population gibt. Wobei es sich bei einer „Bestandsstützung“ per definitionem zwar um eine bewusste Freilassung von Tieren handelt, aber eben um keine Wiederansiedlung. Die Art ist schließlich bereits vorhanden. Theoretisch gäbe es in Österreich genügend geeignete Lebensräume für bis zu 300 Wildkatzen.

Klassisches Merkmal einer Wildkatze / Klasická vlastnost divoké kočky

opět neztratil ze scény. V ideálním případě má taková populace prostorové kontakty s alespoň jednou další kočičí populací v sousedních zemích. Kromě Lichtenštejnska lze kočku divokou najít ve všech sousedních státech. Většinou jde o malé, ostrůvkovité výskyty. Alespoň na jihu Rakouska však existuje kontakt s ucelenou balkánskou populací (Itálie, Slovinsko, Chorvatsko). Ve střední Evropě je kočka divoká nejrozšířenější ve Francii – tato populace zasahuje až do Belgie, Německa, Lucemburska a Švýcarska. Alpy sice fungují jako jakási přirozená bariéra, existují však i jednotlivé doklady koček divokých ve Vorarlbersku a Tyrolsku. Hotspotem kočky divoké v Rakousku tak dosud jasně zůstává Dolní Rakousko, oblasti Wachau a Podyjí.

Abychom podpořili trvalý návrat divoké kočky, národní park Thayatal pověřil zoologa Leopolda Slottu-Bachmayra, aby v rámci projektu INTERREG „Connecting Nature“ vytvořil koncepci podpory kočičí populace. Ta ukazuje, jak a za jakých okolností by se měly vysazovat kočky divoké ze zoologických zahrad a přírodních parků, aby se ve volné přírodě pohyboval dostatek jedinců nutných k vytvoření a udržení životaschopné populace. „Populační podpora“ je přitom z definice záměrné vysazování jednotlivých zvířat, ne však úplná reintrodukce. Tento druh je ostatně v přírodě již přítomen.

V Rakousku by teoreticky bylo dost vhodných stanovišť až pro 300 jedinců a k dispozici jsou i mláďata evropské kočky divoké. Až 32 koťat ročně pochází ze šlechtitelského programu Evropské

Und auch Jungtiere der Europäischen Wildkatze wären durchaus verfügbar. Bis zu 32 Jungtiere entspringen jährlich dem Zuchtprogramm der Europäischen Zooorganisation (EAZA), an der zuletzt 16 Einrichtungen beteiligt waren. Nicht zuletzt könnte man beim Auswildern auf den reichen Erfahrungsschatz der Bayern zurückgreifen. Dort wurden seit 1984 immer wieder und teilweise im großen Stil Wildkatzen freigelassen: insgesamt 580 Tiere bis zum Jahr 2008.

Slotta-Bachmayr erwähnt in seinem „Konzept zur Freilassung der Wildkatze“ zwar, dass es genetisch wünschenswert wäre, im Thayatal Wildkatzen freizulassen, die aus der freien Wildbahn in Frankreich oder Italien stammen. Da es dort aber rechtlich schwer möglich ist, die streng geschützten Tiere zu fangen, empfiehlt er, auf Tiere aus Zoos und Wildparks zurückzugreifen - und regt den Ausbau des europäischen Zuchtprogramms an. Immerhin braucht auch die schottische Wildkatzenpopulation dringend frisches Blut.

Um sicherzugehen, dass die Population in Österreich den sinnvollen Bestand von 100 Tieren erreicht, schätzt der Zoologe Slotta-Bachmayr, dass über einen Zeitraum von 5 bis 8 Jahren jeweils mindestens 10 Tiere freigelassen werden müssten – am besten im Verhältnis von jeweils zwei weiblichen Tiere pro Kuder. Das könnte sicherstellen, dass genügend Individuen zur Fortpflanzung zur Verfügung stehen (und es deshalb mit geringerer Wahrscheinlichkeit zur unerwünschten Hybridisierung mit streunenden Hauskatzen kommt). Alle Tiere sollten gegen Tollwut und gängige Katzenkrankheiten geimpft und nicht zuletzt besendert sein – um den Erfolg des Auswildlungsprogramms bestmöglich beobachten zu können. Und um sicherzugehen, dass die Tiere aus den Zoos und Wildparks auch wirklich fit genug für ein Leben in Freiheit sind, sollten diese vor dem Freilassen einige Wochen „in einer strukturreichen Anlage ihren Körper trainieren können“.

asociace zoologických zahrad (EAZA), do kterého je v současnosti zapojeno 16 institucí. V neposlední řadě můžeme při vysazování využít bohaté zkušenosti z Bavorska, kde byly kočky divoké od roku 1984 vypouštěny do přírody opakovaně a občas i ve velkém: do roku 2008 to bylo celkem 580 zvířat.

Slotta-Bachmayr ve své „Koncepti vysazování kočky divoké“ sice uvádí, že by bylo geneticky žádoucí vypouštět v Podyjí kočky pocházející z volné přírody ve Francii nebo Itálii, tam je však právně složité tyto přísně chráněné živočichy odchytávat. Vzhledem k tomu koncepte doporučuje využívat zvířata ze zoologických zahrad a parků a vybízí k rozšíření evropského chovatelského programu. Čerstvou krev totiž naléhavě potřebuje zejména skotská populace koček divokých.

Aby se zajistilo, že populace v Rakousku dosáhne rozumného počtu 100 jedinců, podle odhadu zoologa Slotty-Bachmayra se musí během 5 až 8 let vysadit alespoň 10 zvířat, ideálně v poměru dvou samic na jednoho kocoura. To by mohlo zajistit, že bude k dispozici dostatek rozmnožujících se jedinců (a sníží se tím pravděpodobnost nežádoucí hybridizace s toulavými domácími kočkami). Všechna zvířata by měla být naočkována proti vzteklině a běžným chorobám koček a v neposlední řadě opatřena vysílačkami, aby bylo možné co nejlépe sledovat úspěšnost vysazovacího programu. A abychom se ujistili, že zvířata ze zoologických zahrad a přírodních parků jsou opravdu dost fit pro život na svobodě, měla by několik týdnů před vypuštěním „trénovat svá těla v bohatě strukturovaném prostoru“.

Die EU-Biodiversitätsstrategie 2030 sieht einen strengeren Schutz der europäischen Wälder und die Schaffung von Schutzzonen auf 30 % der Landgebiete in Europa vor. Darf sich die Wildkatze auf neue Lebensräume freuen, vielleicht sogar auf eine Vergrößerung der österreichischen Nationalparks?

” Die Wildkatze war in Österreich lange Zeit völlig von der Bildfläche verschwunden. Seit einigen Jahren kehrt sie auf leisen Sohlen zurück. Mit der Biodiversitätsstrategie tragen wir dazu bei, dass sich die Wildkatze hier wieder zu Hause fühlt. Wir werden wertvolle Lebensräume ausweisen und vernetzen. So schaffen wir mehr Nahrungs- und Rückzugsflächen für unsere einzigartige Tierwelt. “

– Leonore Gewessler, Bundesministerin für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie

Strategie EU in der biologischen Vielfalt bis zum Jahr 2030 sieht einen strengeren Schutz der europäischen Wälder und die Schaffung von Schutzzonen auf 30 % der Landgebiete in Europa vor. Kann sich die Wildkatze auf neue Lebensräume freuen, vielleicht sogar auf eine Vergrößerung der österreichischen Nationalparks?

” Kočka divoká v Rakousku na dlouhou dobu zcela zmizela ze scény. Už několik let se ale potichu vrací. Strategii pro biodiverzitu jí pomáháme, aby se u nás znovu cítila jako doma. Identifikujeme a propojujeme cenné biotopy. Tím pro naši jedinečnou faunu vytváříme větší nabídku potravy a úkrytů. “

– Leonore Gewessler, spolková ministryně pro ochranu klimatu, životní prostředí, energii, mobilitu, inovace a technologie

Warum wird die **Wildkatze** nicht öfter **in Zoos gehalten?**

Proč nejsou divoké kočky chovány v zoologických zahradách častěji?

”

Zootiere in Zoos werden aus verschiedensten Gründen gehalten. Dabei ist Attraktivität ein sehr persönliches Empfinden, der eigentliche Hauptgrund ist der Artenschutz. Und hier ist die Wildkatze ein idealer Botschafter seiner Art, da diese Art gezielt nachgezüchtet und wieder ausgewildert werden konnte. Also ein schöner Erfolg. Das „Problem“ der Wildkatzen ist vielleicht, dass sie eher eine unauffällige, nacht- und dämmerungsaktive Art sind. Dabei werden sie aber gar nicht selten in Zoos gehalten. Aktuell halten nach der internationalen Datenbank 76 Zoos 281 Wildkatzen in europäischen Raum. Und da sind die kleineren Wildparks, die diese Datenbank nicht nutzen, noch nicht mal dabei. Ich schätze als der Vice Chair der EAZA (europäischen Zoovereinigung) Katzengruppe das wir bestimmt 500-600 Wildkatzen in Zoos haben.

– André Stadler, Direktor des Alpenzoo Innsbruck und EAZA Chair of the Technical & Assistance committee sowie EAZA Felid Tag Vice-Chair

“

”

Zvířata jsou v zoo chována z různých důvodů.“ Přitažlivost je přitom velmi osobní pocit, skutečným hlavním důvodem je druhová ochrana. A zde je divoká kočka ideálním vyslancem svého druhu, protože tento druh mohl být cíleně chován a znovu zařazen do volné přírody. Takže velký úspěch. „Problém“ divokých koček je možná v tom, že jde spíše o nenápadný druh, které jsou aktivní v noci a za úsvitu. V zoologických zahradách však nejsou chováni ojedinele. Podle mezinárodní databáze má v současnosti 76 zoo 281 divokých koček v Evropě. A menší přírodní parky, které tuto databázi nepoužívají, nejsou ani zahrnuty. Jako místopředseda skupiny koček EAZA (Evropská zoologická asociace) si myslím, že v zoologických zahradách rozhodně máme 500–600 divokých koček.

– André Stadler, ředitel Alpenzoo Innsbruck a předseda EAZA výboru pro technické a asistenční služby a místopředseda EAZA Felid Tag

“

In welchen Zoos und Wildparks kann ich die Wildkatze sehen?

Ve kterých zoologických zahradách a přírodních parcích mohu divokou kočku vidět?

Nationalpark Thayatal

In Österreichs größter Wildkatzenanlage können die Katze *Frieda* und der Kuder (Kater) *Carlo* auch bei Schaufütterungen beobachtet werden.

2082 Merkersdorf 90

www.np-thayatal.at

Národní park Thayatal

V největším rakouském zařízení pro divoké kočky lze při výstavních krmeních pozorovat také kočku *Friedu* a samce *Carla* (kocour).

Blumengärten & Zoo Hirschstetten (Wien)

Hier ist bei freiem Eintritt von März bis Oktober der Wildkatzennachwuchs aus dem Nationalpark Thayatal zu sehen. Gut mit Öffis erreichbar!

1220 Wien, Quadenstraße 15 (Südeingang)

www.wien.gv.at/jumwelt/parks

Květinové zahrady a zoo Hirschstetten (Viedeň)

Mladé divoké kočky z národního parku Thayatal jsou zde k vidění s volným vstupem od března do října. Snadno dostupný veřejnou dopravou!

Wildpark Feldkirch

Eine kleine barrierefreie Aussichtsplattform bietet einen schönen Blick über das Wildkatzengehege – bei ganzjährig freiem Eintritt.

6800 Feldkirch, Ardetzenweg 20

www.wildpark-feldkirch.at

Přírodní park Feldkirch

Malá bezbariérová vyhlídková plošina nabízí nádherný výhled na výběh divoké kočky – s celoročním vstupem zdarma.

Alpenzoo Innsbruck

Seit mehr als einem halben Jahrhundert werden hier Wildkatzen gehalten.

6020 Innsbruck, Weiherburggasse 37a

www.alpenzoo.at

Innsbrucká alpská zoo

Divoké kočky jsou zde chovány více než půl století.

Gefahr auf vier Pfoten. Nebezpečí na čtyřech tlapkách.

Streunende Hauskatzen gefährden ihre wilden Schwestern nicht nur als Überträger von Krankheiten. Wenn sie sich – was vorkommt – miteinander paaren, verwässert das auch deren robusten Genpool.

Auch wenn sie mit freiem Auge oft nicht leicht auseinanderzuhalten sind. Haus- und Wildkatze unterscheiden sich in wesentlichen Details. So haben die bedrohten Wildtiere beispielsweise ein deutlich dichteres Fell, ein größeres Gehirn und eine effizientere Verdauung, die auf ausschließlich tierische Nahrung ausgerichtet ist (während die Hauskatze zwar nicht ohne Fleisch auskommt, sich im Lauf der Jahrtausende an der Seite des Menschen aber an Mischkost angepasst hat). Wesentlich ist das, weil seit langem bekannt ist, dass sich Haus- und Wildkatzen miteinander paaren. Die Wissenschaft spricht von einer Hybridisierung. Das ist potenziell prob-

Toulavé kočky domácí neohrožují své divoké sestry jen přenášením nemocí. Když se s nimi spáří, což se stává, zředí tím jejich robustní genofond.

Ikdyž se domácí a divoké kočky často dají jen těžko na pohled rozeznat, liší se v podstatných detailech. Ohrožená divoká zvířata mají například výrazně hustší srst, větší mozek a efektivnější trávení, které je zaměřeno výhradně na živočišnou potravu (zatímco domácí kočky se sice neobejdou bez masa, ale po boku lidí se během tisíciletí přizpůsobily smíšené stravě). Je to důležité, protože již dlouho víme, že se domácí a divoké kočky spolu páří. Věda hovoří o hybridizaci. Je to zdroj možných problémů, protože na rozdíl od vzácné kočky divoké je bezpočet toulavých a mnohde také zdivočelých koček domácích. Mezinárodní studie

lematisch, weil es im Gegensatz zur selten vorkommenden Wildkatze unzählige streunende Freigängerkatzen gibt und vielerorts auch verwilderte Hauskatzen. Internationale Untersuchungen haben außerdem gezeigt, dass der Genfluss primär von Haus- auf Wildkatzen läuft. Das heißt: Kommen sich Haus- und Wildkatze so nahe, dass es auch Nachwuchs gibt, dann sind es vor allem streunende Hauskater, die sich mit weiblichen Wildkatzen einlassen. Dem hybriden Nachwuchs fehlen mit hoher Wahrscheinlichkeit Charakteristika, die sich im Lauf der Evolution der Wildkatze als wichtig herausgestellt hatten, eben: das dicke Fell, ihr großes Hirn, die effiziente Verdauung. Und irgendwann ist die ursprüngliche Wildkatze genetisch dann ganz ausgestorben. Vor allem aus Schottland ist bekannt, dass es kaum noch „reine“ Wildkatzen gibt.

Dass sich Haus- und Wildkatze auch in Kontinentaleuropa begegnen, gilt als erwiesen.

navíc ukázaly, že tok genů probíhá primárně od koček domácích k divokým. Jestliže se tedy domácí a divoké kočky sblíží natolik, že z toho vzniknou potomci, jde především o toulavé domácí kocoury, kteří se ucházejí o samice kočky divoké. Hybridní potomci pak s velkou pravděpodobností postrádají vlastnosti, které se během evoluce kočky divoké projeví jako důležité, totiž hustou srst, velký mozek a účinné trávení. A nakonec původní kočka divoká geneticky zcela vyhyne. Zejména ze Skotska víme, že zde už prakticky žádné „čisté“ kočky divoké nezůstaly.

Prokázalo se, že i v kontinentální Evropě se domácí a divoké kočky setkávají.

” DIE RÄUMLICHE ÜBERLAPPUNG VON HAUS- UND WILDKATZEN UND DIE DADURCH BESTEHENDEN GEFAHREN FÜR DIE WILDKATZE IM NATIONALPARK THAYATAL “

Prostorový překryv domácích a divokých koček v národním parku Thayatal a z toho plynoucí ohrožení kočky divoké

Stefanie Wimmer-Schmidt von der Wiener Universität für Bodenkultur hat für ihre Masterarbeit im Gebiet des Nationalparks Thayatal acht Freigängerkatzen besendert und durch Bewegungsdaten der Tiere nachgewiesen, dass die Haustiere das Siedlungsgebiet weit genug verlassen, um ihren wilden Schwestern begegnen zu können. Unkastrierte Hauskater bedrohen den Genpool der stark gefährdeten Wildkatze also auch in der verhältnismäßigen Abgeschiedenheit des nördlichen Niederösterreichs. Der Titel von Wimmer-Schmidts Masterarbeit lautet nicht zufällig „Die räumliche Überlappung von Haus- und Wildkatzen und die dadurch bestehenden Gefahren für die Wildkatze im Nationalpark Thayatal“. Denn auch Krankheiten, gegen die Haustiere geimpft sein können oder die vom Tierarzt behandelbar sind, bedrohen die Wildtiere. Die größte Gefahr aber bleibt genetischer Natur: Sie schleicht auf leisen Pfoten durch die Katzenklappe ins Hoheitsgebiet der Wildkatze. Zur Ranzzeit von Jänner bis März, wenn sich die Wildkatzen fortpflanzen, ist es deshalb besonders wichtig, dass die Katzenklappe zu bleibt. Mit ihrem nicht ganz so dichten Fell fühlen sie sich dann drinnen auf der Ofenbank meist ohnehin wohler als draußen in der Kälte. Am besten aber kommt vorbeugend der Tierarzt ins Spiel – und kastriert jede Hauskatze, die regelmäßig ins Freie darf.

Stefanie Wimmer-Schmidt z Vídeňské zemědělské univerzity v rámci své diplomové práce vybavila vysílačem osm domácích koček, které bývají volně vypouštěné na území národního parku Thayatal, a prostřednictvím údajů o pohybu těchto zvířat prokázala, že často vycházejí z osídlené oblasti dostatečně daleko na to, aby mohly potkat své divoké příbuzné. Nekastrovaní domácí kocouři tak ohrožují genofond kočky divoké i na relativně odlehlem území na severu Dolního Rakouska. Není náhodou, že název diplomové práce Stefanie Wimmer-Schmidt zní „Prostorový překryv domácích a divokých koček v národním parku Thayatal a z toho plynoucí ohrožení kočky divoké“. Nemoci, proti kterým lze domácí zvířata očkovat nebo které může léčit veterinární lékař, totiž ohrožují i divoké živočichy. Největším nebezpečím však zůstává genetika: vplíží se na tichých tlapkách přes kočičí dvířka na území koček divokých. Je proto nesmírně důležité, aby v období říje od ledna do března, kdy se kočky divoké rozmnožují, zůstávala kočičí dvířka zavřená. Vzhledem k méně husté srsti se kočky domácí v zimě beztoho obvykle cítí lépe na lavičce u kamen než venku. Ale nejlepší, co můžeme udělat, je zapojit veterináře a vykastrovat každou domácí kočku, která může pravidelně chodit ven.

Besenderte Hauskatze

Tipps für Katzenhalter.

Tipy pro majitele koček.

Was Katzenhalter tun können, um Wildkatzen zu schützen – und ihre eigenen Lieblinge

Eigentlich ist es eine Selbstverständlichkeit. Jede Katze, die Freigang hat, muss kastriert sein. Das ist rechtlich verpflichtend vorgeschrieben. „Leider gibt es nach wie vor schwarze Schafe, vor allem im Tourismus, wo Kätzchen als „Kinder-Atraktion“ dienen und im Herbst nach der Saison „weggeräumt“ werden.“, bedauert Elisabeth Baszler, Tierärztin an der Veterinärmedizinischen Universität Wien. „Durch eine Kastration lässt sich auch unnötiges Tierleid verhindern, denn aus einem intakten Katzenpaar können innerhalb von fünf Jahren theoretisch über 12.000 Katzen hervorgehen.“ Zudem vermeide eine Kastration Verletzungen, so die Veterinärmedizinerin: „Hormoninduzierte Katzen tögeln sich häufiger als unkastrierte, was nicht nur zu Bisswunden führen kann, sondern auch zu übertragbaren Infektionskrankungen wie FeLV/FIV.“

Diese Krankheiten werden von streunenden und verwilderten Katzen bei direktem Kontakt auch an Wildkatzen übertragen, denen im Fall einer Infektion keine medizinische Betreuung zur Verfügung steht.

Da die Millionen Freigängerkatzen als geschickte Jäger nicht nur Mäusen nachstellen, sondern auch seltenen Reptilien, Fröschen, Rebhühnern und jungen Feldhasen, halten Umweltschützer ihre Hauskatzen immer häufiger auch ganz indoor oder als Wohnungskatzen. Buch-Bestseller wie „Katze allein zu Haus. Wohnungskatzen glücklich machen“ (Ulmer Verlag) geben hilfreiche Tipps wie das artgerecht möglich ist.

Co mohou majitelé koček udělat pro ochranu koček divokých – i svých vlastních mazlíčků

Je to vlastně samozřejmost. Každá kočka, která chodí ven, musí být vykastrována. To je zákonná povinnost. „Bohužel stále existují černé ovce, zejména v cestovním ruchu, kde kořata slouží jako „dětská atrakce“ a na podzim po sezóně se „odklidí“,“ říká s lítostí Elisabeth Baszler, veterinářka z Univerzity veterinárního lékařství ve Vídni. „Kastrace může také zabránit zbytečnému utrpení zvířat, protože nekastrovaný pár koček může za pět let teoreticky přivést na svět přes 12 000 mláďat. Kromě toho kastrace předchází zranění,“ říká veterinářka. „Hormonálně nabuzené kočky se spolu víc perou než ty kastované, což může vést k pokousání, ale i k přenosu infekčních chorob jako FeLV/FIV.“

Tato onemocnění se přenášejí z toulavých a zdivočelých koček přímým kontaktem i na kočky divoké, které v případě infekce nemají k dispozici lékařskou péči.

Vzhledem k tomu, že miliony venkovních koček jako šikovní lovci pronásledují nejen myši, ale i vzácné plazy, žáby, koroptve a mladé zajíce, ochránci přírody své kočky stále častěji chovají zcela indoorově, jako kočky bytové. Knižní bestsellery jako „Katze allein zu Haus. Wohnungskatzen glücklich machen“ (nakladatelství Ulmer Verlag) poskytují užitečné tipy, jak je to možné zajistit vyhovujícím způsobem.

Gefahr auf vier Rädern.

Nebezpečí na čtyřech kolech.

Oft werden Wildkatzen erst als Kadaver – und meist als Straßenverkehrsoffer – nachgewiesen. Zäune halten das weit wandernde Wildtier nicht zurück. Grünbrücken nimmt sie aber gerne an.

Neben natürlichen Feinden – wie Luchs und Wolf – oder von streunenden Hauskatzen übertragenen Krankheiten kann vor allem der Mensch der Wildkatze gefährlich werden. Meist passiert das versehentlich oder als Unfall. Eine Gefahr geht dabei von Jägern aus, die das Wildtier mit einer streunenden getigerten Hauskatze verwechseln.

Rein rechtlich ist die Wildkatze in allen neun österreichischen Jagdgesetzen ganzjährig geschont, ein Abschuss also verboten. Wildernde Hauskatzen dürfen aber abseits des Siedlungsgebiets erlegt werden - z. B. um am Boden brütende seltene Vögel zu schützen. Es ist anzunehmen, dass

Kočky divoké jsou často nacházeny až jako mříniny – a většinou jako oběti silničního provozu. Oplocení tyto daleko migrující živočichy nezadrží. S oblibou však využívají tzv. zelené mosty.

Kromě přirozených nepřátel jako rys a vlk nebo nemocí přenášených toulavými domácími kočkami může kočky divoké ohrožovat zejména člověk. Obvykle se to stává omylem nebo jako nehoda. Nebezpečí přichází od lovců, kteří si divoké zvíře spletou s toulavou mourovatou kočkou domácí.

Z čistě právního hlediska je kočka divoká podle všech devíti rakouských mysliveckých zákonů celoročně hájená, její odstřel je tedy zakázán.

es vor allem in der Vergangenheit immer wieder zu fatalen Verwechslungen kam. Mittlerweile engagiert sich die Jägerschaft aber vielerorts aktiv für den Schutz der Wildkatze und die Landesjagdverbände klären ihre Mitglieder regelmäßig auf.

Weitaus gefährlicher ist da der Straßenverkehr. Auch in der jüngeren Vergangenheit stammen einige der Wildkatzennachweise von am Straßenrand gefundenen Kadavern und Verkehrsopfern. Auch unzählige andere Tiere enden jedes Jahr als „Road Kill“. Um Lebensräume von Wildtieren zu verbinden und ihnen eine gefahrlose Querung stark befahrener Straßen zu ermöglichen, sind deshalb sogenannte Grünbrücken von besonderer Bedeutung. Derartige Brücken braucht es vor allem auf vielspurigen Verkehrswegen wie Autobahnen und Schnellstraßen. Sie schützen einerseits vor Wildunfällen, vermeiden bei Wildtieren aber auch genetische Isolationseffekte und die Herausbildung sogenannter Inselformen. Ohne verbindende Grünbrücken wirken stark befahrene Straßen wie Bollwerke, die den genetischen Austausch vieler Arten unterbinden.

Einer, der die Thematik aus verschiedenen Blickwinkeln kennt, ist Niederösterreichs Mobilitätslandesrat Ludwig Schleritzko. Vor seiner Wahl zum Mitglied der Landesregierung war er Direktor des Nationalparks Thayatal und hat gemeinsam mit dem heutigen Direktor Christian Übl das aktuelle Wildkatzen-Projekt auf den Weg gebracht. „Dort, wo es notwendig ist, errichten wir auch im NÖ Landesstraßennetz derartige Grünbrücken.

Mimo osídlené oblasti se však mohou střílet toulavé kočky domácí – např. kvůli ochraně vzácných ptáků hnízdících na zemi. Lze proto předpokládat, že zejména v minulosti opakovaně docházelo k fatálním záměnám. V současnosti se však myslivci na mnoha místech aktivně podílejí na ochraně koček divokých a zemské myslivecké svazy pravidelně vzdělávají své členy.

Mnohem nebezpečnější je ovšem silniční doprava. I některé doklady koček divokých z nedávné minulosti pocházejí z mršin nalezených na okrajích silnic jako oběti dopravních nehod. Také bezpočet jiných zvířat každoročně skončí jako „road kill“. Velký význam proto mají tzv. zelené mosty, propojující stanoviště volně žijících živočichů a umožňující jim bezpečně přecházet rušné silnice. Takové mosty jsou potřebné hlavně na víceprůdých komunikacích, dálnicích a rychlostních silnicích. Předcházejí nehodám se zvířaty, ale také chrání volně žijící živočichy před efekty genetické izolace a zabraňují vytváření takzvaných ostrovních populací. Bez spojujících zelených mostů působí rušné silnice jako hradby potlačující genetickou výměnu mnoha druhů.

Jedním z těch, kdo znají tuto tematiku z různých hledisek, je dolnorakouský radní pro mobilitu Ludwig Schleritzko. Před svým zvolením za člena zemské vlády byl ředitelem národního parku Thayatal a spolu se současným ředitelem Christ-

Insgesamt neun solcher sicheren Querungen für Wildtiere gibt es. Zuletzt wurden an der neuen Umfahrung Wieselburg eine Wildbrücke sowie ein Wilddurchlass in Betrieb genommen, um einen wichtigen Wildtierkorridor in Nord-Süd-Richtung aufrecht zu erhalten“, berichtet Schleritzko.

Gerade im NÖ Landesstraßendienst würde man dem Natur- und Umweltschutz eine besondere Bedeutung beimessen, betont der Landesrat: „Wir wissen, dass derartige Verbindungen für viele Tierarten wichtig sind, darunter eben auch für Wildkatzen. Unser Engagement geht aber weiter: Die Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter versuchen mit Anlagen zum Amphibienschutz, dem Pflanzen von Streuobstwiesen, Wildgehölzen und Blütensträuchern oder auch der Errichtung von Nisthilfen für Fledermäuse ihrer Verantwortung für unseren Lebensraum gerecht zu werden.“

Wer selbst wildtierschonend unterwegs ist, tut sich auch selbst einen Gefallen. Geschätzt alle sieben Minuten kommt es in Österreich zu einem Autounfall mit einem Wildtier. 74.000 (gemeldete) Wildtiere wurden allein 2018 in Niederösterreich von Autos getötet - und 418 involvierte Personen verletzt. In vier Fällen verstarben die Autolenker. Wir empfehlen also achtsames Autofahren gemäß dem Motto: „Ich bremsse auch für Wildkatzen.“

ianem Üblem inicioval aktuální projekt pro kočku divokou. „Tam, kde je to nutné, stavíme i v dolnorakouské síti zemských silnic zelené mosty. Takových bezpečných přechodů pro volně žijící živočichy je nyní celkem devět. Naposledy byl most a průchod pro volně žijící zvířata uveden do provozu na novém obchvatu Wieselburgu, aby byl zachován důležitý severojižní migrační koridor,“ informuje Schleritzko.

Právě Správa dolnorakouských zemských silnic přikládá ochraně přírody a životního prostředí zvláštní důležitost, zdůrazňuje zemský radní: „Víme, že taková propojení jsou důležitá pro mnoho druhů zvířat včetně koček divokých. Náš úkol však jde dál: pracovníci se snaží splnit svou odpovědnost za naše životní prostředí instalováním zařízení na ochranu obojživelníků, výsadbou ovocných sadů, přírodních dřevin a kvetoucích keřů nebo zřizováním hnízdišť pro netopýry.“

Každý, kdo cestuje způsobem chránícím živočichy, prospívá i sám sobě. Odhaduje se, že každých sedm minut dojde v Rakousku k autonehodě s volně žijícím zvířetem. Jen v roce 2018 auta v Dolním Rakousku zabila 74 000 (nahlášených) zvířat – a přitom se zranilo 418 zúčastněných osob. Ve čtyřech případech řidič zemřel. Doporučujeme proto opatrnou jízdu pod heslem: „Brzdím i pro kočky divoké.“

Jägerinnen und Jäger, die ein Revier kennen, sind berechtigt, fernab des Siedlungsgebiets streunende Hauskatzen zu erlegen. Kann das nicht versehentlich auch ein Exemplar der streng geschützten Wildkatze treffen?

” Jeder Jäger hat sich vor Abgabe eines Schusses genau zu vergewissern, dass es sich um ein Tier handelt, dass auf Basis der gesetzlichen Vorschriften auch erlegt werden darf. Diese Fähigkeiten eignen sich Jägerinnen und Jägern in einer fundierten Ausbildung an. Wenn ein genaues Ansprechen des Tieres, also eine genaue Identifikation nicht möglich ist, hat in jedem Fall ein Schuss zu unterbleiben. “

– Sylvia Scherhauser, Generalsekretärin des niederösterreichischen Landesjagdverbands

Myslivci, kteří znají určitý revír, mají právo zabít kočky toulající se mimo osídlené oblasti. Nemůže to omylem postihnout i některý exemplář přísně chráněné kočky divoké?

” Každý lovec se musí před výstřelem pečlivě ujistit, že se jedná o zvěř, kterou smí na základě právních předpisů složit. Tyto dovednosti myslivci získávají fundovaným školením. Pokud není možné přesné určení zvířete, tj. jeho přesná identifikace, nesmí v žádném případě vystřelit. “

– Sylvia Scherhauser, generální tajemnice dolnorakouského zemského mysliveckého svazu

Zahlenspielerei.

- 1984** Bereits Mitte der 80er-Jahre begann man in Bayern damit, die Wildkatzenpopulation zu stärken und im großen Stil Wildkatzen aus Zoos, Wildparks und Wildauffangstationen freizulassen. Annähernd 600 Tiere wurden seit damals in die freie Wildbahn entlassen.
- 2009** Mit der Gründung der Plattform Wildkatze im Jahr 2009 wurde die einschlägige Forschung intensiviert. Seither gibt es zahlreiche gesicherte Nachweise und laufend Forschung. Überraschend wurde z. B. 2010 im Mittelburgenland eine weibliche Wildkatze nachgewiesen und 2013 ein totes Männchen im Tiroler Paznauntal.
www.wildkatze-in-oesterreich.at
- 45 %** der Landesfläche. Mit 45 Prozent der Fläche des österreichischen Bundesgebiets bietet der Wildkatze fast die halbe „Alpenrepublik“ einen möglichen Lebensraum. Eine Habitatstudie aus dem Jahr 2009 wies etwa die randalpinen Lagen im Norden und Süden der Alpen, den Südosten des Landes, das Donautal sowie die Böhmisches Masse als potenziell geeignet aus. Besonders geeignet sind einige Regionen in Niederösterreich: die Gegend im und um den Nationalpark Thayatal, das südöstliche und nordwestliche Waldviertel, das südliche Weinviertel und das Mostviertel.
- 300** Kilometer. Bis zu 300 Kilometer können Wildkatzen auf der Suche nach neuen Revieren zurücklegen. Wo dauerhaft Wildkatzen leben, wandern sie in einer Nacht aber höchstens 10 Kilometer weit.
- 100** Tiere. Modellrechnungen der Wildkatzenforschung haben ergeben, dass eine regionale Population mindestens 100 Tiere braucht, um langfristig überleben zu können.
- 3000** Wildkatzen. 2009 wurde in einem Habitatmodell errechnet, dass in Österreich mehr als 3000 Wildkatzen leben könnten. „Demnach stellt die Lebensraumverfügbarkeit keinen limitierenden Faktor für die Wildkatze dar“, ist der Zoologe Leopold Slotta-Bachmayr überzeugt.
- 32** Jungtiere. Bis zu 16 europäische Zoos und Wildparks kooperieren im Rahmen der Europäischen Zooorganisation (EAZA) an einem Monitoringprogramm für die Europäische Wildkatze. Bis zu 32 junge Wildkatzen werden in diesen Einrichtungen jährlich gezüchtet.
- 9** Jagdgesetze. Jagd ist in Österreich Ländersache und jedes der neun Bundesländer regelt die jagdlichen Belange in einem eigenen Landesjagdgesetz. In allen neun Jagdgesetzen - und damit bundesweit - ist die Wildkatze ganzjährig geschont. Das Wildtier darf also nicht bejagt werden.

Hra s čísly.

- 1984** Již v polovině 80. let Bavorsko začalo posilovat populaci koček divokých a ve velkém měřítku vysazovat kočky divoké ze zoologických zahrad, zooparků a záchranných stanic. Od té doby bylo do přírody vypuštěno téměř 600 zvířat.
- 2009** Zřízení platformy Wildkatze v roce 2009 přispělo k zintenzivnění potřebných výzkumů. Od té doby bylo získáno množství spolehlivých dokladů a výzkum průběžně pokračuje. Překvapivě byla samice kočky divoké doložena např. v roce 2010 ve středním Burgenlandu a mrtvý samec v roce 2013 v tyrolském Paznauntalu.
www.wildkatze-in-oesterreich.at
- 45 %** rozlohy státu. Možné stanoviště nabízí kočce divoké téměř polovina „alpské republiky“, 45 procent plochy rakouského území. Habitatová studie z roku 2009 ukázala jako potenciálně vhodné například předhůří na severu a jihu Alp, jihovýchod země, údolí Dunaje a Český masiv. Zvláště příznivé jsou některé regiony v Dolním Rakousku: území národního parku Thayatal a jeho okolí, jihovýchodní a severozápadní Waldviertel, jižní Weinviertel a Mostviertel.
- 300** kilometrů. Kočky divoké mohou při hledání nových revírů urazit až 300 kilometrů. V místech, kde žijí trvale, však za jednu noc dojdou do vzdálenosti nejvýše 10 kilometrů.
- 100** jedinců. Modelové výpočty výzkumu koček divokých ukázaly, že regionální populace potřebuje pro dlouhodobé přežití alespoň 100 jedinců.
- 3000** koček divokých. V roce 2009 jeden habitatový model vypočítal, že v Rakousku by mohlo žít více než 3000 koček divokých. Zoolog Leopold Slotta-Bachmayr je proto přesvědčený, že „dostatek stanovišť není pro kočku divokou omezujícím faktorem“.
- 32** mláďat. Až 16 evropských zoologických zahrad a zooparků spolupracuje v rámci Evropské asociace zoologických zahrad (EAZA) na programu monitoringu evropské kočky divoké. V těchto zařízeních se každoročně odchovává až 32 mláďat.
- 9** zákonů o myslivosti. Myslivost podléhá v Rakousku zemské legislativě a každá z devíti spolkových zemí ji upravuje svým vlastním mysliveckým zákonem. Ve všech devíti zemských zákonech – tedy v celém státě – je kočka divoká celoročně hájená. Tento živočich se tedy nesmí lovit.

Sie ist wieder da.

Je zase tady.

Die Wildkatze ist nicht mehr ausgestorben. Was bedeutet das?

Rechtlich ändert sich erst einmal nichts, wenn Wildkatzen in Österreich wieder mehr werden oder sich in freier Wildbahn sogar vermehren. „Der rechtliche Schutzstatus und die tatsächliche aktuelle Gefährdung sind nicht immer zeitlich akkordiert.“, erläutert Klaus Hackländer, der an der Wiener Universität für Bodenkultur (BOKU) das Institut für Wildbiologie und Jagdwirtschaft leitet und seit 2021 auch der Deutschen Wildtier Stiftung vorsteht. Offiziell ist die Wildkatze in Österreich in der Roten Liste von 2005 immer noch als „ausgestorben, ausgerottet oder verschollen“ geführt. „Der Rechtsstatus hat nur bedingt etwas mit dem Rang in der Roten Liste zu tun und hinkt der Realität meistens hinterher“, erklärt der Wildbiologe.

Das Management der Wildkatze fällt in Österreich in den Aufgabenbereich der neun Bundesländer. Dort ist die Europäische Wildkatze entweder – ganzjährig geschont – im Jagdrecht geführt oder im Naturschutzgesetz berücksichtigt. „Über das Jagdrecht gibt es aber auch eine Hegepflicht für den Jagdausübungsberechtigten“, so Hackländer. Das heißt: „Ist die Wildkatze im Jagdrecht verankert, dann hat der Jäger die Pflicht, sich für den Schutz der Art einzusetzen.“

Kočka divoká už není vyhynulá. Co to znamená?

Když bude v Rakousku víc koček divokých nebo se dokonce budou v přírodě rozmnožovat, právně se nic nezmění. „Stav právní ochrany a skutečné aktuální ohrožení se nemusí vždy časově shodovat,“ vysvětluje Klaus Hackländer, který vede ústav myslivosti a biologie zvěře na vídeňské zemědělské univerzitě (BOKU) a od roku 2021 je také předsedou nadace Deutsche Wildtier Stiftung. Oficiálně je kočka divoká v Rakousku vedena v Červeném seznamu z roku 2005 jako „vyhynulá, vyhubená nebo vymizelá“. „Právní status souvisí s kvalifikací v Červeném seznamu jen podmíněně a obvykle zaostává za realitou,“ vysvětluje biolog.

Management kočky divoké v Rakousku spadá do kompetence devíti spolkových zemí. Tam je evropská kočka divoká uvedena buď v zákoně o myslivosti jako celoročně hájená, nebo v zákoně o ochraně přírody. „Existuje však také povinnost péče pro osoby s právem výkonu myslivosti,“ říká Hackländer. To znamená: „Pokud je kočka divoká zakotvena v loveckém zákoně, myslivec má povinnost prosazovat ochranu tohoto druhu.“

Entsprechende Maßnahmen beginnen mit einem Monitoring durch die Länder. Denn da die Wildkatze durch die Fauna-Flora-Habitat-Richtlinie (FFH-RL, Anhang II) besonders geschützt ist, müssen die Länder der EU berichten wie es in ihrem Hoheitsgebiet um die Art bestellt ist. Das nötige Wildtiermanagement reicht von Verbesserungsmaßnahmen für ihren Lebensraum bis zur Ahndung bei Verstößen gegen ihren strengen Schutz bzw. die ganzjährige Schonzeit.

Da die Wildkatze in Österreich vor allem vereinzelt vorkommt und die Bestände kaum miteinander vernetzt sind, könnte man, so der Wildbiologe, „die Wildkatze als Indikator dafür hernehmen, dass wir physische und psychische Barrieren in der Landschaft rückbauen und zukünftig vermeiden.“

Die Wildkatze braucht als Lebensraum strukturreiche Wälder, die sich durch eine hohe Artenvielfalt und einen hohen Anteil an Totholz auszeichnen. „Durch den Schutz der Wildkatze könnte man also auch vielen anderen Tierarten helfen, die derartige Strukturen brauchen – von Vögeln über Fledermäuse bis zu Insekten. Die Wildkatze könnte da als Schirmart fungieren.“

**” IST DIE WILDKATZE IM JAGD-
RECHT VERANKERT, DANN
HAT DER JÄGER DIE PFLICHT,
SICH FÜR DEN SCHUTZ DER
ART EINZUSETZEN. “**

Pokud je kočka divoká zakotvena v loveckém zákoně, myslivec má povinnost prosazovat ochranu tohoto druhu.

Příslušná opatření začínají monitoringem, který zajišťují spolkové země. Protože je kočka divoká zvláště chráněná podle směrnice o fauně, floře a stanovištích (FFH, příloha II), země EU musí hlásit, jak se tomuto druhu na jejich území daří. Nezbytná péče o volně žijící živočichy sahá od opatření ke zlepšení jejich stanovišť až po sankce v případě porušení jejich přísné ochrany nebo celoroční doby hájení.

Vzhledem k tomu, že se kočka divoká v Rakousku vyskytuje převážně ojedinele a populace jsou mezi sebou jen málo propojené, mohla by se podle biologa „kočka divoká považovat za indikátor toho, že v krajině odstraňujeme fyzické i psychické bariéry a v budoucnu se jich vyvarujeme.“

Jako svůj biotop kočka divoká potřebuje bohatě strukturované lesy s velkou druhovou rozmanitostí a vysokým podílem mrtvého dřeva. „Ochranou kočky divoké by se tedy dalo pomoci i mnoha dalším živočišným druhům, které potřebují takové struktury – od ptáků přes netopýry až po hmyz.“ Kočka divoká by tak mohla fungovat jako zastřešující druh.“

Was wir noch nicht wissen.

Co ještě nevíme.

Forschungsfragen, die beantwortet werden sollten. Außerdem: ein Ausblick in die nahe Zukunft

Wieviele Wildkatzen gibt es im Waldviertel, im Weinviertel und der Wachau?

„Für uns eine schreckliche Frage, die immer wieder kommt und die wir leider nicht beantworten können“, gesteht Christian Übl, Direktor des Nationalparks Thayatal. Zwar gibt es in der Wachau und auch im Nationalpark Thayatal mittlerweile viele genetische Nachweise. Und auch Ehrenamtliche betreuen Fotofallen und Lockstöcke an potenziellen Wanderrouten der Wildkatze. Um seriöse Zahlen abschätzen zu können, bräuchte es aber deutlich mehr Daten, Forschung und Nachweise. „Dann ließe sich auf Basis der Erfahrungen in Deutschland irgendwann mathematisch hochrechnen wieviele Tiere es höchstwahrscheinlich gibt“. Der Wildkatzenexperte geht in Österreich – „grob geschätzt“ – von einer Population von 50 bis 500 Tieren aus.

Výzkumné otázky, které je potřeba zodpovědět. A také výhled do blízké budoucnosti

Kolik koček divokých je ve Waldviertelu, Weinviertelu a Wachau?

„To je hrozná otázka, která se stále objevuje a na kterou bohužel neumíme odpovědět,“ přiznává Christian Übl, ředitel národního parku Thayatal. Je pravda, že ve Wachau a v Národním parku Thayatal už mají spoustu genetických dokladů. Dobrovolníci pečují o fotopasti a vábicí tyče na potenciálních migračních trasách koček divokých. Jenže pro odhad nějakých seriózních čísel je zapotřebí mnohem více údajů, výzkumu a důkazů. „Potom by se na základě zkušeností z Německa dalo matematicky propočítat, kolik zvířat tu s největší pravděpodobností je.“ Odborník na kočku divokou v Rakousku „hrubým odhadem“ předpokládá populaci 50 až 500 zvířat.

In Deutschland dürfte sich die Wildkatzenpopulation vergrößern? Ist das auch in Österreich zu erwarten?

Ob die Population wirklich zunimmt, lässt sich schwer sagen. Schließlich gibt es aus der Vergangenheit keine verbindlichen Zahlen als Referenz. „Mehr Forschung wird aber vermutlich auch mehr Nachweise bedeuten“, meint Christian Übl. Das war in Deutschland so. Und auch die Tiere in der Wachau wären lange unentdeckt geblieben. Die Forscher brauchen jedenfalls einen langen Atem: „Es ist natürlich langwierig und manchmal auch frustrierend, zwei drei Jahre regelmäßig Lockstöcke zu betreuen ohne ein Ergebnis zu haben.“ Potenziellen Lebensraum gibt es in Österreich jedenfalls ausreichend.

Begünstigt der Klimawandel die Ausbreitung der Wildkatze?

Auf den riesigen Brachflächen in Tschechien und im westlichen Waldviertel, die bis vor kurzem von Fichtenforsten bedeckt waren, wachsen nicht nur Pionierpflanzen. „Die Anzahl der Kleinsäuger und Mäuse ist dort regelrecht explodiert“, weiß der Nationalparkdirektor. Zwar bräuchten Wildkatzen vor allem auch Ruhe. Dass durch Hitzestress und Borkenkäfer die Monokulturen absterben und die Forstwirtschaft stärker auf Mischwälder setzt, dürfte aber auch der Wildkatze zugute kommen.

Je möglich, že se populace koček divokých v Německu rozrůstá? Lze to očekávat i v Rakousku?

Těžko říci, zda populace opravdu roste. Koneckonců nemáme pro srovnání žádná spolehlivá čísla z minulosti. „Další výzkum bude ale nejspíš znamenat také víc důkazů,“ říká Christian Übl. V Německu to tak bylo. A také ve Wachau kočka divoká zůstávala dlouho neobjevená. Výzkumníci musí být hlavně trpěliví: „Samozřejmě je to zdoluhavé a občas frustrující, když se dva tři roky pravidelně staráte o vábíci tyče, a bez výsledku.“ V každém případě je v Rakousku dostatek potenciálních stanovišť.

Podporuje změna klimatu šíření kočky divoké?

Na obrovských rozlohách ladem ležící půdy v

**” DER WILDKATZENEXPERTE
GEHT IN ÖSTERREICH
– „GROB GESCHÄTZT“ –
VON EINER POPULATION
VON 50 BIS 500 TIEREN AUS. “**

Odborník na kočku divokou v Rakousku „hrubým odhadem“ předpokládá populaci 50 až 500 zvířat.

Wo ist die Wildkatze tatsächlich unterwegs, welche Korridore nutzt sie?

Wirkliche Gewissheit brächte nur Telemetrie. Das heißt: Einzelne Tiere müssten mit Kastenfallen eingefangen und mit einem GPS-Sender im Gepäck wieder freigelassen werden. Das macht ihr Verhalten sichtbar, zeigt welche Lebensräume ihr liegen und wo Junge aufgezogen werden. „Die Wachau wäre für solch ein Projekt ideal“, meint Christian Übl. Dort ließen sich mehrere Tiere besondern, ihre Streifgebiete erfassen und auch beobachten, wo Katze und Kuder zusammentreffen.

Kommt die globale Einheitskatze?

„Untersuchungen haben gezeigt, dass auch manche getigerte Hauskatzen wilde Gene in sich tragen“, so Übl. Die Hybridisierung - also die genetische Vermischung von Haus- und Wildkatze - ist also ein reales Thema. Prinzipiell ist genetische Vielfalt ein evolutionärer Vorteil. Da die Zahl der Hauskatzen weltweit zunimmt und es auch außerhalb Europas (andere) Wildkatzen gibt, könnte sich die Genetik global vereinheitlichen. Das sind jedoch Prozesse, die über mehrere tausend Jahre erfolgen.

Česku a na západě Waldviertelu, kterou donedávna pokrývaly smrkové lesy, se daří nejen pionýrským rostlinám. „Počet malých savců a myší tam doslova explodoval,“ uvádí ředitel národního parku. Kočky divoké sice potřebují hlavně klid, mohlo by jim však prospět, že v důsledku tepelného stresu a kůrovce odumírají monokultury a lesnictví se stále více orientuje na smíšené lesy.

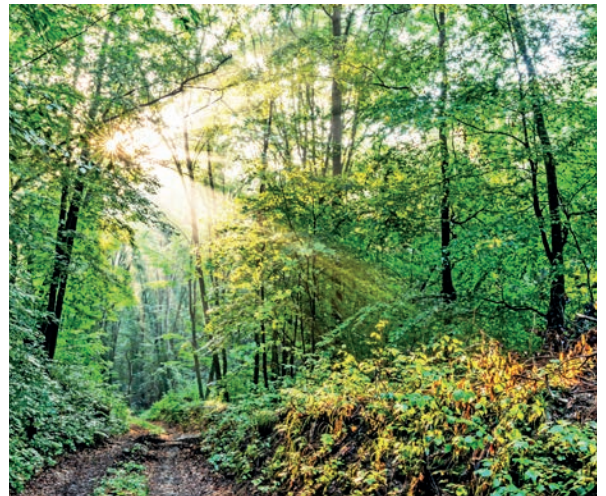
Kudy vlastně kočka divoká migruje, které koridory využívá?

Skutečnou jistotu by poskytla pouze telemetrie. To znamená, že by se pomocí klecových pastí muselo odchytit několik jedinců, kteří by se pak vypustili s GPS vysílačem v obojku. To by zviditelnilo jejich chování, ukázalo, které biotopy jim vyhovují a kde vychovávají mláďata. „Wachau by bylo pro takový projekt ideální,“ říká Christian Übl. Tam by se dalo vysílačkami vybavit více zvířat, zaznamenávat oblasti jejich pohybu a také sledovat, kde se setkávají kočky a kocouři.

Vzniká jednotná globální kočka?

„Výzkumy ukázaly, že i některé mourované kočky domácí v sobě nesou divoké geny,“ říká Übl. Hybridizace, tedy genetické míšení domácích koček s divokými, je proto reálným problémem. Genetická rozmanitost je v zásadě evoluční výhodou. Protože počet domácích koček celosvětově roste a mimo Evropu existují také (jiné) divoké kočky, mohla by se genetika globálně sjednocovat. Jde však o procesy, které probíhají po několik tisíciletí.

Nationalpark Thayatal GmbH
A-2082 Hardegg
T +43 (2949) 7005-0 | F +43 (2949) 7005-50
office@np-thayatal.at
www.np-thayatal.at

**Nationalpark
Thayatal**

IMPRESSUM

Produktion & Medieninhaber: Nationalpark Thayatal GmbH (2082 Merkersdorf 90)
Produkte a majitel média Geschäftsführer (jednatel): Christian Übl, BSC
Projektleitung (cí projektu): David Freudl, MA

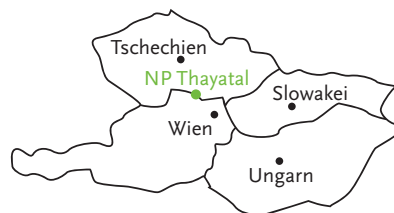
Konzept & Redaktion: Thomas Weber / Biorama GmbH (www.biorama.media)
Konzept a redakce

Übersetzungen ins Tschechische: Iva Kratochvílá
Překlad do češtiny

Grafik & Druck: Druckerei Janetschek GmbH,
Grafika a Tlak 3860 Heidenreichstein

Erscheinungsjahr: 2021
Rok vydání

Kontakt:
Tel. +43 (0) 2949 / 7005 - 0
Mail: office@np-thayatal.at
www.np-thayatal.at

gedruckt nach der Richtlinie
„Druckerzeugnisse“ des
Österreichischen Umweltzeichens
Druckerei Janetschek GmbH · UW-Nr. 637

HINWEIS Im Sinne der Lesbarkeit und in Anbetracht des verfügbaren Platzes wird in dieser Publikation im generischen Maskulin formuliert. Beim Konzipieren vorliegender Publikation wurde darauf geachtet, dass Männer und Frauen gleichberechtigt zu Wort kommen.

POZNÁMKA Kvůli čitelnosti a délce textu se v této publikaci používá generické maskulinum. Při přípravě této publikace jsme dbali na to, aby se muži a ženy dostali rovnoprávně ke slovu.